

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
Стрельцова Ольга Вікторівна
« ____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: Правове регулювання спільної імміграційної політики
європейського союзу**

Виконавець: Андрущенко Наталія Василівна

Науковий керівник: д.ю.н, професор Мушак Наталія Богданівна

Нормоконтролер:

Київ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ГЕНЕЗИС СПІЛЬНОЇ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	8
1.1. Поняття та становлення спільної імміграційної політики Європейського Союзу.....	8
1.2. Принципи спільної імміграційної політики Європейського Союзу.....	15
1.3. Основні напрями спільної імміграційної політики Європейського Союзу.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	34
2.1. Установчі договори Європейського Союзу і спільна імміграційна політика.....	34
2.2. Роль вторинного законодавства Євросоюзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС.....	40
2.3. Практика Суду Європейського Союзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В ІМІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	63
3.1. Договірний механізм співробітництва України з Європейським Союзом в імміграційній сфері.....	63
3.2. Інституційний механізм співробітництва України з Європейським Союзом в імміграційній сфері.....	69

3.3. Основні форми та напрями співпраці України з Європейським Союзом в імміграційній сфері.....	73
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасний політично-економічний розвиток Європейського Союзу є досить привабливим для громадян третіх країн та осіб без громадянства. Особи тисячами прямують до Союзу з метою знайти кращі умови життя, а політика ЄС в даному питанні є сприятливою для іммігрантів та біженців. Це пояснюється повагою до прав людини та політичною стратегією Євросоюзу, що передбачає безоплатне надання допомоги жертвам воєнних дій, яка не вимагає від біженців будь-якої віддачі. Єдиними принципами, якими ЄС керується, дозволяючи мігрантам перетинати свій кордон, є толерантність та гуманність стосовно людей, які рятуються від жахів війни та насильства. Мігрант, який отримав статус біженця в одній із держав Союзу, автоматично набуває права на отримання безоплатних виплат соціальної допомоги, що є причиною виникнення безробіття серед мігрантів та збільшення їх кількості.

Така імміграційна політика ЄС показала свій повний крах у 2015 році, коли кількість іммігрантів в ЄС сягнула найбільшої шкали за всю його історію. Тоді всі побачили наявність значних проблем в сфері імміграційної політики ЄС, зокрема, розбіжності між Сходом і Заходом щодо прийому біженців та їх розподілу в Європі. Тоді Європейському Союзу довелося швидко реагувати на ситуацію, що призвело до відновлення прикордонного контролю між державами-членами. Було введено більш складний режим надання притулку та міжнародно захисту, а найбільшим ефективним способом стала посилені співпраця з Туреччиною включаючи договірний режим та фінансове заохочення.

Зазначені події вказали на всі недоліки імміграційної системи ЄС та посприяли вдосконаленню та розширенню правового регулювання спільної імміграційної політики. Однак, сьогодні Євросоюз може зіткнутися з новими проблемами. Так, зокрема, пандемія COVID-19 суттєво вплинула на імміграційні потоки у 2020 році, як легальні, так і нелегальні, і створила

кілька нових проблем для управління міграцією. З одного боку, пандемія значно знизила рівень імміграції, тимчасово призупинила реєстрацію нових заяв про надання притулку, однак, з іншого боку, пандемія показала, що іноземні працівники відіграють ключову роль в економіці ЄС і що регулювання таких законних шляхів міграції є важливим.

Крім того, незважаючи на те, що несанкціонована імміграція до Європи зменшилася на піку пандемії, проте, зараз ці цифри збільшуються в 2021 році. І не тільки мігранти наздоганяють втрачений час, але і пандемія коронавірусу може стати суттєвим фактором збільшення міграції, у тому числі вздовж небезпечних морських шляхів. Якщо враховувати також вразливість мігрантів та економічні наслідки, то цілком можливо, що ЄС може зіткнутися з надзвичайним імміграційним штормом після COVID-19.

Саме тому зараз набуває актуальності питання готовності ЄС, його спільної імміграційної політики до нового етапу імміграційних потоків. Необхідним стає детальний аналіз правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС, огляд практики Суду ЄС щодо цього питання та встановлення відповідності законодавчої бази у сфері імміграції умовам сучасності.

Крім того, актуальність теми дипломної роботи характеризується відсутністю ґрунтовних наукових праць стосовно правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС, зокрема, щодо договірних та інституційних механізмів, а також сучасної судової практики. У вітчизняній науці міжнародного права до цього часу немає чіткого ґрунтового визначення поняття спільної імміграційної політики ЄС, її основних принципів та напрямків.

Також, актуальність роботи обумовлена необхідністю визначення правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС, його аналізу та встановлення основних напрямів співпраці держав-учасниць в даній сфері з огляду на розвиток та інтеграцію України до ЄС, адже дана сфера є однією із ключових у співробітництві ЄС та України. Євросоюз прагне знайти

хорошого партнера для врегулювання міграції на його кордонах, а остання, натомість, потребує вдосконалення своєї системи імміграції, підтримки з боку ЄС та наближення в даній сфері національного законодавства до стандартів Союзу.

Теоретичною базою для визначення правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС є наукові роботи зарубіжних та вітчизняних вчених, які розглядають теоретичні та практичні аспекти даного питання. Концептуальні основи правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС можна виділити в роботах таких українських та російських авторів, як Заставна О., Бутенко В., Оврамець М.А., Мушак Н.Б., Царьова Е., Потьомкіна О., Демчишина В.Р., Дериглазова Л.В., Малиха М.І., Примова Е.Н., Гасанов П.М., Ільїн Р.Р., Дергач А.В., Бехруз Х., Пасякіна Л., Волох В., Берснев А.П., Фадеева Т.М., Волошин Ю.О., тощо. Серед іноземних науковців різнопланові дослідження на зазначену тему проводили Estevens J., Gemma Pinyol Jimenez, Cavideas A., Fargues F., Ackermann T., Azoulai L., Dougan M., Hillion C. та інші.

Однак, незважаючи на вказану кількість досліджень з даного питання, не всі аспекти, що стосуються спільної імміграційної політики ЄС є дослідженими та вивченими, особливо щодо співпраці України та ЄС в даній сфері. Крім того, спільна імміграційна політика постійно розвивається, а з огляду на сучасні події, аналіз законодавства ЄС у сфері імміграції буде актуальним для дослідження постійно, оскільки виникнення нових проблем потребує механізми їх вирішення.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз поняття та становлення спільної імміграційної політики ЄС, дослідження її сучасного правового регулювання, а також правових засад співпраці України з Європейським Союзом в імміграційній сфері.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних основних завдань дослідження:

- визначити та розкрити сутність поняття та історичних передумов становлення спільної імміграційної політики ЄС;
- охарактеризувати принципи спільної імміграційної політики ЄС;
- розкрити сутність основних напрямів спільної імміграційної політики ЄС;
- проаналізувати установчі договори Європейського Союзу щодо регулювання імміграційної сфери;
- дослідити роль вторинного законодавства Євросоюзу щодо регулювання спільної імміграційної політики ЄС;
- здійснити аналіз практики Суду Європейського Союзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС;
- розкрити питання договірної механізми співробітництва України з Євросоюзом в імміграційній сфері;
- дослідити інституційний механізм співробітництва України з ЄС в імміграційній сфері;
- визначити особливості основних форм та напрямів співпраці України з Європейським Союзом в імміграційній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС. **Предметом дослідження** є правове регулювання спільної імміграційної політики ЄС.

Методологічною основою даної роботи є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Головним чином використовувались: діалектичний метод як загальний науковий метод пізнання соціально-правових явищ у їх протиріччях, розвитку та змінах, що дає можливість дослідити динаміку розвитку, характеристику та значення спільної імміграційної політики ЄС; формально логічний метод – для визначення поняття спільної імміграційної політики, її основних принципів; історичний метод – для здійснення аналізу правового регулювання спільної імміграційної політики ЄС на різних етапах її розвитку; системно-структурний та аналітичний методи – для аналізу нормативної бази, за допомогою якої здійснюється правове регулювання

спільної імміграційної політики ЄС та судової практики Суду ЄС; і спеціально-наукові методи, зокрема, метод тлумачення юридичних норм та порівняльно-правовий метод, використаний для дослідження установчих договорів ЄС та вторинного законодавства Євросоюзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС, а також договірної бази співпраці України та ЄС у сфері імміграції.

Апробація отриманих результатів дослідження. Деякі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані внаслідок виступів автора у межах міжнародних та українських науково-практичних конференцій:

- Андрущенко Н.В. Угоди про реадмісію ЄС з третіми державами як зовнішньо-правовий аспект регулювання імміграційної політики ЄС. Topical issues of modern science, society and education : тези доп. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1-3 листопада 2021 р.). Харків, 2021. С. 1322-1325;

- Андрущенко Н.В. Спільна імміграційна політика ЄС та права людини. Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5-6 листопада 2021 р.). Харків, 2021. С. 112-115;

- Андрущенко Н.В. Поняття та становлення спільної імміграційної політики ЄС. Theory and practice of science: key aspects : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рим, Італія, 7-8 листопада 2021 р.). Рим, Італія, 2021. С. 197-204. DOI 10.51582/interconf.7-8.11.2021.020;

- Андрущенко Н.В. Відмінність юрисдикцій Суду ЄС та ЄСПЛ щодо розгляду імміграційних справ, які виникають стосовно держав-членів ЄС. Сучасні перспективи розвитку науки : тези доп. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4-5 грудня 2021 р.). – Київ, 2021. – С. ? подано до публікації

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, якими охоплюються дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел

(95 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 97 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 95 позицій на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ГЕНЕЗИС СПІЛЬНОЇ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1 Поняття та становлення спільної імміграційної політики Європейського Союзу

Спільна імміграційна політика ЄС – це унікальний за своєю правовою природою механізм регулювання імміграційних процесів шляхом інтеграції держав-членів ЄС. Розглядаючи питання поняття даного механізму, в першу чергу слід звернути увагу на його історичне становлення та обставини, що викликали його утворення.

Імміграційна політика держав-членів ЄС почала формуватись ще з часів закінчення Другої світової війни, коли в період бурхливого процесу відновлення і розвитку економіки, постала проблема щодо залучення значної кількості іноземних робітників. У той час почались укладання міждержавних угод про трудову імміграцію. Іммігранти отримали змогу в'їжджати в країни за туристичної візою і коли знаходили роботу, отримувати права на роботу та проживання, ці нововведення були наслідком прийняття урядами політики *laissez-faire*, поштовхом до яких став великий попит на робочу силу в 1960-х роках. Також, процеси деколонізації внесли значний вклад на збільшення імміграції. У результаті цього, навіть незважаючи на те, що кожна держава мала свою власну політику щодо імміграції, яка здебільш залежала від сформованої ситуації на ринку праці, на початку 1974 року стала потреба зробити спільне законодавство для питань імміграції. Глави урядів зустрілися в Парижі, де визнали необхідність створення нової спільної політики, та одними з цілей цієї політики стали дослідження можливості уніфікації та гармонізації законодавства щодо імміграції, та створення паспортного союзу [1, с. 278].

Значним поштовхом для ухвалення резолюції стало представлення Європейською Радою програми дій для трудових мігрантів та членів їх сімей у 1976 році. Задля сприяння прийняттю спільних позицій, Комісія підкреслила віжливність консультацій між державами-членами та державами, що не є членами, адже на той момент спільної політики міграції не існувало. Хансен зазначив, що результатом таких рішень стала нова хвиля іммігрантів через право на воз'єднання сім'ї. Також 12 штатами Співтовариства була заснована група Треві у 1975 році, яка слугувала для боротьби з тероризмом (в 90-х роках назва змінилася на Європол). 1984 рік став значним для цієї групи, адже вона виросла до форуму для координації політики у сферах, як прикордонний контроль та міжнародна організована злочинність [2, с. 26].

Керівництво щодо міграційної політики Співтовариства було видано Комісією у 1985 році. Спільна європейська імміграційна політика, яка внаслідок свого розвитку може стати невід'ємною частиною створення єдиного європейського громадянства, почала створюватися Європейською комісією.

На спеціальному засіданні, що відбулося в Тампере 15-16 жовтня 1999 року, Європейська Рада зробила прийняття рішення про створення Єдиної європейської системи надання притулку, яка ґрунтується на повному та всебічному застосуванні Женевської конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року, доповненої Нью-Йоркським протоколом. січня 1967 року, і тим самим затвердив принцип невисилки (*non-refoulement*) і гарантував, що ніхто не буде схильний до висилки в державу переслідувань. Саме в цьому контексті Європейська Рада Тампере запустила процес розробки спільної європейської імміграційної політики та політики надання притулку, заснованої на чотирьох основних сферах: партнерство з державами походження; створення спільної європейської системи надання притулку; управління міграційними потоками та справедливе ставлення до громадян третіх держав, які проживають на території держав-членів [3].

Крім того, Європейська рада ухвалила “Пакт Тампере”, в основі якого лежав всеосяжний підхід до управління потоками мігрантів з метою встановлення балансу між економічним та гуманітарним прийомом іммігрантів. Пакт включав положення про неупереджене ставлення до громадян третіх держав, націлене в міру можливості надання їм прав та обов'язків громадян держав-членів ЄС, в яких вони живуть.

Згодом в ЄС було розроблено низку директив щодо роботи з біженцями. На засіданні Європейської Ради, що відбулося 4 листопада 2004 року, було ухвалено Гаазьку програму, в якій були встановлені завдання для реалізації в галузі свободи, безпеки та справедливості на період з 2005 по 2010 рік. Відповідно до Гаазької програми, метою створення Єдиної європейської системи притулку є заснування уніфікованого правового статусу та стандартної для всього Європейського Союзу процедури надання притулку [4].

Значні зміни були внесені до сфери імміграційної політики ЄС і управління легальною міграцією після Лісабонського договору. Статус «спільної» був привласнений імміграційній політиці ЄС, також розпочались процеси укладення угод про реадмісію ЄС з третіми державами. До спільної імміграційної політики почали застосовувати принцип солідарності держав ЄС у розподілі регулювання припливу біженців та відповідальності за охорону кордону. Але про будь-яку гармонізацію законодавства та практик держав-членів щодо інтеграції легальних іммігрантів не йдеться, навіть незважаючи на новий «комунітарний» метод прийняття рішень. Таким чином, Договір не створює повноцінного підґрунтя для заявленої «спільної» політики. У веденні держав-членів залишається визначення каналів легальної імміграції, встановлення квот і регулювання кількості зайнятих на національних ринках праці. Більш того, проголошений у Договорі принцип солідарності держав ЄС у матеріальній та фінансовій відповідальності швидше свідчить про намір інститутів ЄС перекласти витрати, пов'язані із

“спільною політикою”, на держави-члени, позбавивши надмірних видатків союзний бюджет [5].

Варто зазначити, що в процесі становлення спільної імміграційної політики активну роль приймала Комісія та Парламент ЄС.

Так, Європейська комісія завжди виступала одним із головних двигунів «європеїзації» імміграційної політики та поступового формування європейської стратегії в галузі регульованої міграції. Ініціативи Комісії наштовхувалися на численні перешкоди, подолати які виявилось досить складно. На саміті в Тампері в 1999 р. глави держав та урядів досягли формальної згоди щодо зближення національних законодавств щодо умов допуску іммігрантів на ринки праці. Грунтуючись на існуючому консенсусі, Комісія вже у 2001 р. виступила з проектом директиви про базові умови та правила прийому іммігрантів. Головною метою цієї ініціативи було спрощення процедур в'їзду та отримання посвідки на проживання для легальних мігрантів, які прибувають на роботу до держав Євросоюзу. Після кількох років дебатів у різних інстанціях Комісія була змушена зняти свою пропозицію, оскільки з цієї нагоди гармонізації законів держави-члени так і не погодились. З того часу в офіційних заявах і позиціях окремих держав ЄС дуже часто наголошувалося на важливості принципу субсидіарності, національної компетенції в регулюванні цієї сфери політики. Однак, спираючись на неодноразово проголошені та підтримані всіма державами-членами політичні зобов'язання створити “простір свободи, безпеки та правосуддя”, Комісія відновила спроби формування загального підходу у сфері легальної імміграції [6, 124].

У 2004 р. було представлено «Зелену книгу з політики ЄС у сфері регулювання економічної міграції» [7]. Цим документом Комісія мала намір ініціювати дискусію за участю інститутів ЄС, держав-членів, громадянського суспільства щодо політики регулювання трудової імміграції. У процесі консультацій багато держав підтримали пропозицію Комісії про перевагу висококваліфікованих мігрантів та “прискорену процедуру” залучення їх на

національні ринки праці. Рада міністрів внутрішніх справ та юстиції у листопаді 2004 р. схвалила загальні базові принципи політики Євросоюзу щодо інтеграції іммігрантів, підтвердивши, що “розвиток та реалізація політики інтеграції залишаються насамперед відповідальністю окремих держав-членів, ніж ЄС загалом”. Висновки Ради підтверджують амбівалентне ставлення держав-членів до “європеїзації” імміграційної політики. З одного боку, заявлено, що відповідальність за інтеграцію мігрантів несуть держави-члени. З іншого боку, враховуючи далеко не завжди високий рівень довіри між ними, Рада виступає з обережним зауваженням про необхідність гармонізації певних аспектів політики інтеграції, оскільки дії одних держав у цій сфері потенційно можуть завдати шкоди іншим. Цей дуалізм лежить в основі “Загальних базових принципів”, що становлять компроміс між законними природними побоюваннями держав-членів та необхідністю встановлення спільних для ЄС правил у цій суперечливій сфері [7].

Щодо Парламенту, то з моменту набуття чинності Лісабонського договору Парламент як повноправний співзаконодавець бере активну участь у прийнятті нового законодавства, яке регулює як нелегальну, так і регулярну імміграцію. Парламент прийняв численні резолюції з власної ініціативи, що стосуються міграції, зокрема свою резолюцію від 12 квітня 2016 року про ситуацію в Середземномор'ї та необхідність цілісного підходу ЄС до міграції, який оцінює різні політики, які поставлені на карту, та розробляє набір рекомендацій. Доповідь LIBE, прийнята на пленарному засіданні, супроводжувалася думками восьми інших комітетів парламенту. Резолюція охоплює позицію парламенту щодо всієї відповідної політики ЄС щодо міграції та надання притулку та є орієнтиром для парламенту в цій сфері. У травні 2021 року парламент ухвалив постанову про нові шляхи легальної міграції робочої сили, яка також буде врахована у новому законодавчому звіті з власної ініціативи про легальну міграційну політику та законодавство. Цей звіт, який має бути ухвалений на пленарному засіданні

наприкінці 2021 року, має на меті виправити відсутність конкретних законодавчих пропозицій щодо легальної міграції в Новому пакті Комісії.

Таким чином, в процесі розвитку Європейського Союзу, під впливом різних обставини, за активної участі Комісії та Парламенту ЄС, відбулось становлення спільної імміграційної політики.

Варто зазначити, що чітко визначеного терміну даного поняття немає й досі. У Європейському Союзі використовують поняття «спільна імміграційна політика», але нормативно-правові акти (резольюції, директиви), як і статистичні дані, містять інші формулювання – міграційна політика, недержавна політика в сфері міграції, тощо. Це пояснюється тим, що вкрай складно сформулювати загальне визначення, оскільки в різних державах – членах ЄС цей термін використовують по-різному.

Так само і вчені завжди надають власне тлумачення спільної імміграційної політики ЄС.

Так, Н.Б. Мушак схильна вважати, що міграційна політика ЄС є політикою Євросоюзу відносно прикордонного контролю, що регулює питання, пов'язані з умовами в'їзду, пересування, проживання та працевлаштування громадян з третіх держав. Дана політика спрямована також на виявлення, запобігання та боротьбу з процесами нелегальної імміграції, торгівлі людьми тощо [8, с. 283].

На нашу думку, можна дати простіше більш загальне визначення цього поняття зважаючи на його суть та виходячи з основ міграційної політики. Отже, спільна імміграційна політика Європейського Союзу – це унікальне явище, що визначає сукупність норм, методів та принципів, які використовуються державами-членами ЄС для регулювання імміграційних процесів. Заснована така політика на солідарності та є важливим елементом європейської інтеграції держав-членів ЄС у забезпеченні єдиної мети – встановлення збалансованого підходу до вирішення нелегальної та легальної імміграції в Європейському Союзі. Статті 79 і 80 Договору про

функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) є правовою основою для встановлення та функціонування спільної імміграційної політики ЄС.

У спільної імміграційної політики ЄС є конкретні визначені цілі та завдання. Серед основних цілей варто зазначити: подолання негативних наслідків стихійних процесів міграції; регулювання міграційних потоків; створення умов безперешкодної реалізації прав мігрантів; залучення мігрантів на перспективу тимчасового житла; забезпечення промислових об'єктів новою робочою силою; стабілізація населення на різних місцевостях; підвищення міграційної активності серед корінних мешканців; забезпечення гуманного ставлення до осіб, які шукають притулку на території цієї держави [9, с. 41].

Варто зазначити, що ЄС прагне створити збалансований підхід до управління регулярною імміграцією та боротьби з нелегальною імміграцією. Належне управління потоками міграції передбачає посилення заходів для боротьби з нелегальною імміграцією, включаючи торгівлю людьми та контрабанду, забезпечення справедливого ставлення до громадян третіх держав, що на законних підставах проживають у державах-членах, а також сприяння тіснішій співпраці з державами, які не є членами ЄС, у всіх сферах. Метою ЄС є встановлення єдиного рівня прав та обов'язків для постійних іммігрантів, порівнянного з рівнем прав та обов'язків громадян ЄС [10].

Щодо завдань спільної імміграційної політики ЄС, то вони повністю залежать від обстановки, що склалася на той момент у сфері міграції. Однак, можна виокремити загальні та основні серед них: захист прав та інтересів; розвиток системи контролю імміграції; регулювання міграційних потоків з урахуванням соціально-економічного розвитку та екологічної обстановки в регіонах, національної сумісності, специфіки психології мігрантів; дотримання інтересів держав-членів ЄС при розробці та реалізації спільної імміграційної політики; створення умов для прийому та розміщення

мігрантів, які стимулюють їх активну участь в адаптації до існуючого соціально-економічного стану [11, с. 42].

Внаслідок цього, спільна імміграційна політика ЄС – це унікальне явище, що має свою мету, цілі та завдання, пройшовши довгий період свого становлення. Дивлячись на історичну періодизацію імміграції, можна впевнено сказати, що такий процес буде постійно трансформуватися, а тому, для підтримки безпеки та стабільності в Європейському Союзі, його держави-члени повинні докладати великі зусилля для формування більш чіткої, розвиненої спільної імміграційної політики ЄС та ефективного правового регулювання імміграційних процесів.

1.2 Принципи спільної імміграційної політики Європейського Союзу

Обговорюючи спільну імміграційну політику ЄС не можна обійтись без зазначення принципів цього процесу. Деякі обставини та фактори протягом всієї історії існування ЄС та формування і становлення спільної імміграційної політики значним чином впливали і на становлення принципів, що використовувались при впровадженні даної політики. Так, якщо у післявоєнний період держави співпрацювали за принципом заохочення громадян третіх держав для трудової імміграції, то сьогодні існують інші принципи, які є основою для впровадження всієї спільної політики ЄС в цій галузі.

Імміграційні принципи – це основи та цілі на яких базується і формується імміграційна політика; це єдина система заходів, механізмів врегулювання різних видів міграції. Ці заходи можуть стати як стимулюючими, так і такими, що стримують міграційну активність [12, с. 326]. Ці принципи мають систематизувати та направити в єдине русло потік заявлених стратегій та програм і, при цьому, забезпечувати права людини.

Існують універсальні міжнародні імміграційні принципи та норми, яких повинні дотримуватись всі держави. До їх числа відносяться:

- 1) свобода пересування та право на вільний вибір місця проживання;
- 2) заборона вислання;
- 3) недопущення дискримінації;
- 4) підтримка програм з возз'єднання сімей;
- 5) право на захист з боку судових органів [13, с. 105].

Європейський Союз є співтовариством держав, що значною мірою намагається дотримуватись прав людини, зокрема і у сфері імміграції. Починаючи з 90-х років ЄС почав звертати увагу на необхідність дотримання прав людини при впровадженні спільної імміграційної політики. У 1998 році на саміті Європейського Союзу було ухвалено план дій щодо реалізації положень Амстердамського договору в галузі безпеки, правосуддя та формування простору свободи. Ключовим напрямом співпраці був позначений обмін інформацією та статистичними даними з міграційних питань, зокрема статус іммігрантів з третіх держав, а також аналіз національної політики, що проводиться державами ЄС відповідно до прийнятого Плану дій. У ході позачергової зустрічі Європейської Ради було визначено способи та шляхи здійснення рішень Амстердамського договору, зокрема щодо створення основних принципів у сфері імміграції на майбутні роки. У результаті роботи саміту було прийнято «Пакт Тампере», що визначає подальші напрямки діяльності: імміграційна політика, формування єдиного правопорядку на європейському просторі, боротьба з нелегальною міграцією та міжнародною злочинністю. За результатами зустрічі Європейська Рада визнала необхідність комплексного підходу до міграційної політики та неможливість виключення з неї заходів щодо дотримання прав людини, співпраці з державами походження мігрантів, а також аналізу політичної та економічної ситуації у державах походження [14, с. 56].

Основними принципами тодішньої політики стали: 1) розвиток партнерства з державами походження та транзиту (Глобальний підхід); 2) спільна європейська система надання притулку з повною повагою до положень Женевської конвенції та зобов'язань держав-членів за

міжнародними договорами; 3) справедливе ставлення до громадян третіх держав з метою надання їм прав та обов'язків, порівнянних з правами та обов'язками громадян держави-члена, в якій вони проживають; 4) комплексний підхід до управління міграційними потоками. Крім того, одним із важливих принципів став принцип «позитивної обумовленості» та співпраці з третіми державами в сфері імміграції. Відповідно до цього принципу, будь-яка угода про співробітництво має включати в себе зобов'язання щодо стримування нелегальної міграції. Пріоритетними напрямками майбутньої своєї діяльності міністри назвали управління кордоном та повернення іммігрантів на батьківщину; конвергенцію практики держав-членів щодо зміцнення загального європейського режиму надання притулку; розподіл тягаря з прийому осіб для надання притулку між усіма державами ЄС [15, с. 52].

У 2008 році Комісія ЄС видала Повідомлення до Європейського економічного та соціального комітету, Ради, Європейського парламенту та Комітету регіонів від 17 червня 2008 р. під назвою «Загальна імміграційна політика для Європи: принципи, дії та інструменти» [16]. Згідно з даним документом принципи імміграційної політики ЄС були згруповані за трьома основними напрямками політики ЄС: процвітання, солідарність і безпека. Кожен принцип супроводжується невичерпним переліком конкретних дій, які мають бути здійснені на рівні ЄС та/або держави-члена та призначені для реалізації принципу на практиці. Коротко такі принципи:

1. Процвітання та імміграція: ці три принципи спрямовані на визнання та підвищення внеску легальної імміграції в соціально-економічний розвиток ЄС. А саме вони мають справу з: 1) Чіткими правилами та рівними умовами гри; 2) Відповідність навичок і потреб. 3) Інтеграція є запорукою успішної імміграції [7].

2. Солідарність та імміграція: у цьому контексті солідарність мається на увазі як солідарність між державами-членами, розподіл тягаря (фінансова солідарність), а також солідарність і партнерство з державами походження та

транзиту іммігрантів. Конкретно, ці три принципи свідчать про необхідність: 4) прозорості, довіри та співпраці між державами-членами; 5) ефективного та злагодженого використання доступних засобів – зокрема для підтримки конкретних міграційних та географічних проблем, з якими стикаються держави-члени; 6) Партнерство з третіми державами для обговорення та спільного вирішення всього спектру питань, пов'язаних із міграційним феноменом [17].

3. Безпека та імміграція: ці чотири принципи стосуються необхідності забезпечення дотримання правил, встановлених у сфері імміграції, та ефективного вирішення проблем нелегальної імміграції: 7) Візова політика, яка служить інтересам Європи шляхом полегшення входу добросовісних відвідувачів і водночас підвищення безпеки; 8) Інтегроване управління кордонами для збереження цілісності Шенгенської зони без внутрішнього прикордонного контролю; 9) Посилення боротьби з нелегальною імміграцією та нульовою толерантністю до торгівлі людьми; 10) Стала та ефективна політика повернення [17].

У 2014 році, коли настала міграційна криза в ЄС, принципи в сфері імміграції почали терміново змінювати і доповнювати, це був другий значний поштовх для встановлення та розширення нових принципів для забезпечення ефективної імміграційної політики ЄС. На той час Європейський Союз опинився перед нелегкими завданнями: розробити та затвердити нові принципи та програму дій у рамках безпеки та правосуддя, простору свободи, в тому числі і для імміграційної політики; встановити довгострокові цілі та пріоритети, одночасно безуспішно намагаючись врегулювати ситуацію, що склалася. Європейська рада обговорювала нові принципи, чудово усвідомлюючи, що останнім часом реалізація імміграційної політики проходила з великими труднощами, а ентузіазму у формуванні нових підходів не спостерігалось ні у політиків, ні у населення європейських держав. В результаті, деякі принципи спільної імміграційної політики були розширені, однак по суті не було внесено до їх числа значних

змін, коли у 2016 році було прийнято Повідомлення комісії до ради та європейського парламенту про реформу спільної європейської системи надання притулку [18, с. 25]. Якщо виділити окремі основні принципи, то зараз до їх переліку слід віднести наступні.

1. Принцип чіткості та прозорості системи правил та процедур міграції, який забезпечує легальну імміграцію. Цей принцип передбачає надання необхідної інформації про легальний в'їзд та перебування на території ЄС громадянам третіх держав, гарантування їхніх прав, які повинні бути максимально наближені до таких, які є у громадян Європейського Союзу, забезпечення гнучкої спільної візової політики, передовсім стосовно тимчасових візитів, а також поїздок з освітньою та професійною метою [19].

2. Принцип переваги ЄС. Даний принцип полягає у тому, що у взаємодії систем права Європейського Союзу і права держав-членів вбачається монізм примату Європейського права у сфері імміграції, що доводиться за допомогою принципів права Європейської співдружності, які впливають із судових рішень Суду Європейського Союзу [20, с. 423]

3. Принцип двостороннього процесу. Принцип полягає в посиленні можливостей держав-членів для управління різноманітністю, пов'язаною з імміграцією, і посиленні соціальної згуртованості. Інтеграцію легальних іммігрантів можна покращити шляхом посилення зусиль з боку приймаючих держав-членів і внеску самих іммігрантів («двосторонній процес») відповідно до Загальних базових принципів інтеграції. Іммігрантам слід надати можливість брати участь і повністю розвинути свій потенціал.

4. Принципи солідарності, взаємної довіри, прозорості, відповідальності та спільних зусиль між ЄС та його державами. Загальна імміграційна політика повинна базуватися на високому рівні політичної та оперативної солідарності, взаємної довіри, прозорості, спільній відповідальності та спільних зусиллях Європейського Союзу та його держав-членів. Солідарність, необхідна для досягнення стратегічних цілей спільної імміграційної політики, повинна включати потужний фінансовий компонент,

який враховує особливу ситуацію на зовнішніх кордонах певних держав-членів і специфічні міграційні проблеми, з якими вони стикаються. В установчих договорах ЄС прямо згадується головна роль принципу солідарності в процесі інтеграції до ЄС, як це видно у статтях 2 і 3 ДЄС, де солідарність є однією з основних цінностей ЄС. Точніше, солідарність також є одним із основоположних принципів внутрішнього ринку, який спрямований на досягнення соціальної ринкової економіки, реалізуючи солідарність між поколіннями та між державами-членами [21]. У сфері міграційного законодавства та законодавства про надання притулку солідарність між державами-членами є основним елементом спільної політики щодо надання притулку, імміграції та контролю за зовнішніми кордонами, а також справедливості щодо громадян третіх держав. Наприклад, стаття 80 ДФЄС відображає занепокоєння щодо солідарності, вказуючи, що міграційна політика «керується принципом солідарності та справедливого розподілу відповідальності».

5. Партнерство з державами, що не входять до ЄС. Даний принцип базується на тому, що ефективне управління міграційними потоками вимагає справжнього партнерства та співпраці з третіми державами. Питання міграції мають бути повністю інтегровані в співпрацю ЄС у сфері розвитку та іншу зовнішню політику. ЄС має працювати в тісному тандемі з державами-партнерами над можливостями легальної мобільності, потенціалом для управління міграцією, визначенням міграційних факторів, що штовхають, захистом основних прав, боротьбою з незаконними потоками та розширенням можливостей, щоб міграція працювала на службу розвитку [22, с. 1438].

6. Принцип спільної візової політики. Загальна візова політика має сприяти в'їзду добросовісних відвідувачів та посилювати безпеку. Нові технології повинні використовуватися, де це доречно, для забезпечення диференційованої перевірки заявників на візу на основі оцінки ризику з

широким обміном інформацією між державами-членами, при повному дотриманні законів про захист даних та конфіденційність.

7. Принцип квотування на розселення мігрантів. Відповідно до цього плану, Європа може розселити до 120 000 тисяч біженців, більшість із яких погодилися прийняти Німеччина, Франція, Італія, Греція, Іспанія й міжнародне право, порівняльне правознавство цієї й Іспанія. За ними слідує Польща, Нідерланди, Бельгія та Швеція. План передбачає квоти для кожної держави. Схема прийняття мігрантів мала б бути добровільною, хоча ці держави отримали певні можливості вибору в цьому питанні [23, с. 166].

8. Принцип інтегрованого управління кордоном. Цілісність Шенгенської зони без внутрішнього прикордонного контролю осіб має бути збережена. Необхідно посилити інтегроване управління зовнішніми кордонами, а політику прикордонного контролю слід розвивати відповідно до політики митного контролю та запобігання іншим загрозам, пов'язаним із безпекою та безпекою.

9. Принцип боротьби з нелегальною імміграцією та нульова толерантність до торгівлі людьми. ЄС та його держави-члени повинні розробити послідовну політику щодо боротьби з торгівлею людьми та нелегальною імміграцією. Незадекларована праця та нелегальна зайнятість у різних її проявах мають ефективно боротися за допомогою превентивних заходів, правоохоронних органів та санкцій. Необхідно посилити захист та підтримку жертв торгівлі людьми. Ефективні заходи щодо повернення є невід'ємною складовою політики ЄС проти нелегальної імміграції. Слід уникати невивіркованої широкомасштабної регуляризації осіб, які нелегально перебувають, залишаючи відкритою можливість для індивідуальних узаконень на основі справедливих та прозорих критеріїв. Крім того, цей порядок передбачає створення так званих Команд Підтримки, які повинні співпрацювати з національними урядами держав-членів ЄС. Так команди підтримки покликані забезпечити зв'язок з основними учасниками процесу

подолання незаконної міграції, такими як місцева влада, соціальні служби, правоохоронні служби Фронтекс, Європол і Євроюст [24, с. 7].

10. Принцип ефективної та стабільної політики повернення. Даний принцип базується, зокрема, на співпраці держав ЄС з третіми державами. Ефективними засобами впровадження і забезпечення цього принципу є укладення угод про реадмісію, що забезпечує правомірне повернення осіб [25].

Варто зазначити, що незважаючи на спроби ЄС встановлення ефективних принципів, більшість із них зазнають краху. Так, один з основних принципів – принцип солідарності в політиці міграції та притулку перебуває у глибокій кризі. Спроби ввести в дію інструменти, що транслюють форми солідарності в ЄС, створили напруженість і конфлікти на багатьох рівнях, між державами-членами (горизонтальний рівень) і між (деякими) державами та ЄС (вертикальний рівень). Солідарність всередині ЄС, між державами-членами та громадянами третіх держав тягне за собою складні питання перерозподілу, над якими держави хочуть мати повний контроль, з кількох причин: по-перше, через бюджетні наслідки; по-друге, через системну довіру, яку вимагає цей прогрес; по-третє, солідарність у сфері надання притулку означає певну відкритість щодо неєвропейських громадян у питаннях, що стосуються доступу до внутрішніх систем соціального забезпечення. Сам ЄС має обмежену наднаціональну бюрократію, можливо, за винятком Frontex, нині Європейського агентства прикордонної та берегової охорони: іншими словами, ЄС вимагає від держав-членів дотримуватись законодавства ЄС. Саме це є найважливішим викликом, який лежить в основі зусиль щодо досягнення форм солідарності між державами-членами.

1.3 Основні напрями спільної імміграційної політики Європейського Союзу

Спільна імміграційна політика ЄС не є хаотичною, а розділена по конкретних напрямках, які розвивались та здійснювались в п'ятирічних програмах союзу. Так, Перша програма була створена в Темпере 1999 року, її суть в основному полягала в інтеграції держав-членів ЄС у сфері становлення спільної імміграційної політики та охорони кордонів. На відміну від неї, наступна Друга програма, що була прийнята в Гаазі на 2005-2010 рр., надавала більшу перевагу розвитку інтеграції іммігрантів, оскільки держави ЄС на той час потребували обміну досвідом та розвитку свобод, безпеки і принципів справедливості в державах ЄС.

У 2009 році в Стокгольмі було прийнято третю міграційну програму на 2010-2015 роки. Основні питання міграційної політики нині пов'язані з проблемами надання громадянства, притулку, безпеки імміграції та розробки принципів справедливості. Особливо багато уваги було приділено необхідності розробки уніфікованих баз статистичних даних щодо держав ЄС у сфері міграції, а також поглибленню розробки індикаторів для вимірювання процесів інтеграції мігрантів. На жаль, поки що немає загальних законодавчих положень щодо оцінки ступеня інтеграції мігрантів і також критеріїв її вимірювання [26].

Четверта імміграційна політика ЄС 2016-2020 рр. надавала перевагу та звернула увагу на важливість розвитку спільної імміграційної політики у сфері боротьби з нелегальною імміграцією та наданням притулку біженцям, що було обумовлено подіями масових напливів іммігрантів до ЄС.

Остання ж, пята імміграційна політика ЄС 2021-2027 рр. охоплює зараз всі етапи процесу інтеграції: етап до планованої імміграції, початковий етап інтеграції, етап безпосередньої інтеграції, етап спільного зростання. Основним завданням плану є допомога мігрантам у подоланні дискримінації та перешкод при доступі до зайнятості, освіти, охорони здоров'я та житла. Особливо актуальною ця проблема стає у розпал пандемії COVID-19. Новий план дій 2020 р. ширший, ніж його попередник, і охоплює не лише мігрантів, що знову прибули, а й громадян ЄС з мігрантським минулим. Як зазначає

Європейська комісія, на сьогоднішній день 8% громадян ЄС народилися за межами Союзу, а 10% молодих людей віком від 15 до 34 років, що народилися в ЄС, мають принаймні одного з батьків – іноземця [27].

Враховуючи зазначений розвиток спільної імміграційної політики ЄС в умовах п'ятирічних імміграційних програм ЄС можна виділити п'ять основних напрямів спільної імміграційної політики ЄС:

1. Регулювання легальної імміграції. ЄС має компетенцію встановлювати умови, які регулюють в'їзд та законне проживання в державі-члені, в тому числі з метою возз'єднання сімей, для громадян третіх держав. Держави-члени залишають за собою право визначати обсяги допуску для людей, які приїжджають з третіх держав для пошуку роботи. У цьому напрямку Європейський Союз забезпечує рівність прав та обов'язків для мігрантів з третіх держав, які легально проживають у державах-членах ЄС, особливо у таких сферах, як освіта та ринок праці; захист від дискримінації в економічній, соціальній та культурній сфері; протидія расизму та ксенофобії.

Особливе місце в цьому напрямку займає трудова міграція. Гагська програма запровадила процес консультацій з питань загальноєвропейських правил в'їзду та проживання громадян третіх держав, які законно приймаються в ЄС для працевлаштування. Євросоюз завжди був і залишається зацікавленим у залучення висококваліфікованих фахівців, у зв'язку з чим запроваджує багато програм лояльності. Окремими Директивами в ЄС введена єдина форма для надання дозволу на роботу та використання робочих з третіх держав із включенням їх біометричних даних. Передбачається, що термін дії подібного рішення буде суворо прив'язаний до терміну законного робочого контракту мігранта. Також, встановлені правила надання так званих Блакитних карт трудящим мігрантам. Крім того, головним інструментом екстерналізації регулювання легальної трудової міграції і ЄС є угоди про Партнерство для мобільності. Укладенню таким угодам передують переговори в межах тристороннього діалогу між Комісією, зацікавленою державою-членом та третьою державою у відповідних

тематичних комісіях чи робочих групах. Але навіть якщо така угода буде укладена на двосторонній основі між ЄС та третьою державою, у компетенції держав-членів залишається повноваження щодо визначення квот на доступ іноземної робочої сили на національні ринки праці. На сьогоднішній день угоди про Партнерство для мобільності підписано з Молдовою, Кабо-Верде, Грузією тощо [28].

Крім того, в напрямку регулювання легальної імміграції ЄС дотримується Міжнародної конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей. Більшість держав-членів ЄС підписали дану Конвенцію, і в межах своїх повноважень Євросоюз притримується даного документа та сприяє його дотриманню всіма державами-членами. Політика ЄС в цьому питанні зводиться до того, право власності трудящих мігрантів та їх сімей має бути максимально приближеним до статусу громадян Євросоюзу. Сім'ї трудових мігрантів мають право на легальне довгострокове проживання, а також право на громадянство. Статус довгострокового резидента надає мігрантам більшу ступінь захисту від видворення з ЄС і багато соціально-економічних функцій гарантують рівноправне з громадянами держави проживання [29, с. 93].

Ще одним елементом для регулювання напрямку легальної імміграції в ЄС є одна з найбільш проблем Євросоюзу – захист біженців, вимушених переміщених осіб в Євросоюз. Відповідно до законодавства ЄС, союз дотримується політики «відкритості» та зобов'язаний допомагати переміщеним особам, які явно потребують міжнародного захисту. З 2003 року, після запровадження Дублінської системи, біженці повинні просити про притулок у тій державі ЄС, кордон якої було перетнуто ними першими. Однак досить часто таке правило порушується і держави-члени використовують право посередника, згідно з яким вони вирішують чи візьмуть до розгляду прохання про надання притулку того чи іншого біженця чи ні. При цьому немає значення в яку першу державу в'їхав біженець. Для подальшого розселення біженців на території Євросоюзу держави-члени

використовують тривалий час систему квотування, згідно з якою залежно від кількості жителів держави, у разі кризи, кожна країна-член повинна прийняту відповідну кількість біженців. Окрім Дублінських положень, ЄС дотримується Конвенції про статус беженців 1951 року, яка є основним законодавчим актом у встановленні статусу та права беженця. Відповідно до ключових положень, головним апаратом у регулюванні ситуацій з беженцями є державні структури влади. Вони зобов'язані зберігати права та свободи винуждених переселенців і беженцев, але при цьому слідувати за створенням такого правового положення, якими користуються всі закордонні держави, прибувши в чужу державу на загальних основах [6, с. 125].

Крім того, через надзвичайно великі міграційні потоки в Євросоюз, ООН звертає свою увагу на дану проблему та надає рекомендації. Так, Верховний комісар ООН неодноразово зазначав яка велика відповідальність лежить на ЄС в питанні надання притулку біженцям та вимушеним переселенцям. УВКБ ООН затвердило ціль до 20 000 місць для переселенців в ЄС у 2020 році, які будуть розподілені в державах-членах по критеріях розподілу: ВВП, чисельність населення, рівень безробіття та останні показники шукачів притулку та переселених біженців, а також враховуватимуть зусилля, які вже були зроблені на добровільній основі державами-членами [30].

Варто також зазначити, що в Євросоюзі існує така організація як EASO – Європейська служба підтримання осіб, які шукають притулку. Дана організація займається підтримкою та допомогою біженцям щодо надання притулку, сприяє та стимулює спільні дії для забезпечення узгодженості спільної імміграційної політики у сфері надання притулку; здійснює контроль за дотриманням відповідальності держав-членів та їх рішень щодо надання притулку. Залучення такої організації в систему спільної імміграційної політики є цілком дієвим механізмом для регулювання імміграційних потоків з метою зменшення кількості порушень прав людини [5].

2. Інтеграція іммігрантів в ЄС. Інтеграція легальних мігрантів заключається в сприянні Євросоюзом до здатності мігрантів до самопідтримання та самозабезпечення. Дане питання включає вирішення проблем проживання, зайнятості, можливість і доступність освіти, включення мігрантів у процес соціальних виплат, медичного страхування, а також їх участь у житті суспільства. При цьому передбачається можливість доступу легальних мігрантів до громадських установ, доступних для більшості громадян ЄС (у тому числі й пенсійного обслуговування). Ключове питання успішної інтеграції – доступність без дискримінації для іноземців соціального обслуговування. Оскільки основна передумова інтеграції - тісна взаємодія місцевого населення та іноземців, більшою мірою їй сприяє спільне навчання, проживання та робота.

У 2020 році Європейська Комісія представила Європейський Пакт щодо імміграції та притулку, згідно з яким було заявлено, що інтеграція іноземців має починатися ще до відбуття їх зі своєї держави, хоча здійснюється вона безпосередньо у державі приїзду. Документ охоплює три основні виміри міграційного питання - прийом людей на кордоні, розподіл відповідальності між державами ЄС та співпраця з державами, звідки здебільшого прибувають біженці [31]. На сьогодні Пакт ще розглядається Радою ЄС та Європарламентом, натомість діє старий механізм, який полягає у тому, що для посилення кооперації на низовому рівні через спеціальний Регіональний Комітет з Інтеграційної Політики та Міжкультурного Діалогу для кожної з третіх держав, що є учасниками цієї програми розробляються свої плани взаємодії з ЄС. Такі програми можуть бути загального та спеціального характеру (за певною тематикою, орієнтацією на ринку праці, ознайомлення з правовим становищем іноземців, системою соціального захисту). Таким чином політика місцевої влади у сфері інтеграції є ключовою, а законодавство ЄС не передбачає гармонізації національних законів і правил в цьому питанні, натомість лише заохочує та підтримує заходи, вжиті

державами-членами для сприяння інтеграції громадян третіх держав, які мають право на легальне проживання.

3. Боротьба з нелегальною імміграцією. Європейський Союз зобов'язаний запобігати та зменшувати нелегальну імміграцію, зокрема за допомогою ефективною політики повернення, відповідно до основних прав. Серед основних напрямів боротьби з нелегальною імміграцією у Європейському союзі є: створення єдиної прикордонної служби та спільної консульської системи, які дозволяють взяти під охорону контрольні-пропускні пункти в аеропортах, на автомагістралях, на залізничних та морських вокзалах; запровадження більш суворих правових норм та законодавчих актів, які регулюватимуть в'їзд та перебування іммігрантів; посилення нагляду за спільними кордонами; проведення спільних операцій по межах кордону; створення спільного банку в'їзних віз та підготовка списку держав, громадяни яких зможуть користуватись безвізовим режимом, або візи для в'їзду на територію Євросоюзу; організація діяльності спільних поліцейських сил щодо берегового патрулювання; підготовка практичного керівництва для служб прикордонного контролю та розробка загального зведення законів про порядок та процедуру пересікання зовнішніх меж кордонів; зміцнення кордонів у лісових та гірських районах; посилення заходів проти міжнародних (транснаціональних) злочинних груп, які займаються незаконним перевезенням людей до Європи та контрабандою; тиск на держави, які не співпрацюють щодо питання припинення чи зменшення потоків нелегальних іммігрантів та повернення своїх громадян до їх держави [32].

Згідно програми «Севільської декларації» ЄС повинен сприяти зміцненню партнерства з державами, які не входять до ЄС для регулювання нелегальної імміграції; розробляти політику повернення нелегальних іммігрантів на батьківщину; ефективно використовувати біометричні та інформаційні системи [26]. Також, держави Європейського союзу повинні активізувати діяльність з висилання нелегальних мігрантів, причому основні

зусилля мають бути спрямовані на добровільне повернення іммігрантів. Так, наприклад, з ініціативи уряду Австрії проводилась програма по репатріації чеченських біженців.

Важливою подією у боротьбі з торгівлею людьми є запуск у Євросоюзі системи оповіщення у разі викрадення дитини та впровадження у державах-членах єдиного номера, за яким можна буде зателефонувати у разі зникнення дитини. Більше того, для боротьби з нелегальною імміграцією та торгівлею людьми в ЄС укладені наступні документи: рамкове рішення ЄС 2003 року про боротьбу із сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, Директива про нелегальну імміграцію, Повідомлення Комісії «Загальна імміграційна політика Європейського Союзу: принципи, напрями, інструменти», тощо. Крім того, з метою посилення боротьби з контрабандою мігрантів та трафіком людьми ЄС ініціює власні операції. Так, у червні 2015 р. було проведено військово-морську операцію EUNAVFOR MED Operation Sophia з метою нейтралізації встановлених маршрутів контрабанди біженців у Середземному морі [33, с. 14].

4. Охорона кордонів. Даний напрямок є одним із найважливіших у сфері захисту та безпеки ЄС. Основою правового регулювання даного напрямку є Шенгенський кодекс про кордони, згідно з яким громадяни держав-членів ЄС можуть вільно пересуватись без паспортного контролю до інших держав-членів ЄС, що є підписантами Шенгенського кодексу. Згідно з документом забезпечується ефективне використання Візової інформаційної системи (ВІС) на зовнішніх кордонах, передбачається обов'язкове застосування даних ВІС на кордонах для подальшого розвитку інтегрованого управління кордонами Європейського Союзу. Також існує електронна реєстраційна систему в'їзду/виїзду громадян третіх держав з метою відстеження осіб, які в'їжджають до ЄС легально, але при цьому залишаються на території ЄС вже на нелегальних підставах, наприклад, після короткострокової візи. Система електронного обліку в'їзду/виїзду з автоматичним повідомленням імміграційних властей про закінчення терміну дії віз залишається, на думку

Комісії, єдиним способом виявлення та припинення спроб нелегального перебування на території Євросоюзу громадян третіх держав [34].

Як інструмент боротьби з нелегальною імміграцією та засіб охорони кордонів проводить свою діяльність Агентство з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-членів ФРОНТЕКС (FRONTEX). Однак, варто зазначити, що головну роль у забезпеченні прикордонної безпеки продовжують відігравати національні прикордонні служби, оскільки завданнями Агенства, згідно з «установчим» регламентом (ЄС) № 2007/2004, є: «підготовка аналізу специфічних ризиків та розвиток загальної інтегрованої моделі оцінки ризиків; координація оперативних дій держав-членів з охорони зовнішніх кордонів; надання допомоги державам-членам у навчанні персоналу національних прикордонних служб за допомогою організації занять на наднаціональному рівні для інструкторів та проведення семінарів; надання допомоги державам-членам в організації спільних операцій з депортації нелегальних іммігрантів; з цією метою Агентство може скористатися ресурсами Співтовариств; складання списку заходів держав-членів щодо надсилання нелегальних іммігрантів, які стали успішними» [35].

Однією з основних функцій ФРОНТЕКС є аналіз ризиків на окремих ділянках кордону ЄС. У структурі Агентства для цього створено спеціальний підрозділ, який складає аналітичні розробки для проведення спільних операцій державами-членами і здійснює нагляд за кордонами в цілому, визначаючи чисельність іммігрантів, шляхи трафіку та інші подібні до цього показники. Аналітичні дані надходять до Комісії, Ради та Парламенту, які ґрунтуються на них при розробці своїх документів. ФРОНТЕКС визначає рівень серйозності становища на кордонах – які технічні засоби слід використовувати та чи є взагалі необхідність розпочинати спільну операцію. Аналітичний підрозділ повинен готувати повний звіт, який надходить у розпорядження держав-членів, після того, як систематизує дані про результати участі у підготовці операції. В установчому регламенті наголошується, що відповідальність за контролем на зовнішніх кордонах

несуть держави-члени, а ФРОНТЕКС полегшує застосування наявних і перебувають у розробці комунітарних заходів з охорони кордонів [35].

5. Укладення угод про реадмісію з третіми державами. Оскільки не всім особам надається право на притулок та легальне проживання – необхідною є система повернення таких осіб. З метою реалізації вирішення даної проблеми та уникнення порушення прав людини Європейський Союз має компетенцію укладати угоди з третіми державами щодо реадмісії. Однак, укладати такі угоди можуть окремо і самі держави-члени. При цьому, як зазначає Н.Б. Мушак: «у разі різного тлумачення або збігу правових положень обох угод, угода про реадмісію з Європейським Союзом має пріоритет перед угодою про реадмісію з державою-членом ЄС. Після того, як ЄС уклав угоду про реадмісію з конкретною третьою країною, держави-члени ЄС зобов'язані прийняти відповідні протоколи з цією країною. Іншими словами, це означає, що країни-члени ЄС не будуть виконувати свої повноваження щодо реадмісії, доки Європейський Союз не проведе переговори або не укладе угоду про реадмісію від імені ЄС з відповідною третьою країною. Однак це не означає, що країни-члени ЄС не мають можливості здійснювати свою компетенцію щодо реадмісії. Для цього країни-члени ЄС зобов'язані регулярно інформувати Комісію, Раду та Європейський парламент про свої заплановані угоди про реадмісію з третіми країнами, а також про наявні у них двосторонні угоди про реадмісію» [36, с. 7057].

За усталеною ж практикою, угоди про реадмісію найчастіше укладаються саме Євросоюзом з третіми державами, при чому паралельно з угодами про спрощення або повне скасування візового режиму. На думку правлячих структур ЄС, в таких випадках відбувається взаємна вигода: з одного боку, угоди про реадмісію дозволяють інтегрованій Європі ефективніше боротися з нелегальною імміграцією з менш розвинених держав, з іншого – останні набувають спрощеного або безвізового режиму. Загалом, угоди про реадмісію полегшують та прискорюють виконання рішень щодо повернення нелегальних мігрантів, а також можуть служити для

держав походження чи транзиту стимулом для посилення свого міграційного контролю. На підставі типової угоди про реадмісію, схваленої Радою ЄС у 1994 р., Євросоюз уклав значну їх кількість з такими третіми державами як Шрі-Ланка, Гонконг, Макао, балканські держави, Росія, Молдова та Удержжава, Пакистан та Грузія, Туреччина.

Крім того, угоди з третіми державами укладаються з огляду на проект «Нового рамкового партнерства з третіми державами у сфері міграції», затвердженого Радою ЄС у червні 2016 р. Новий формат партнерства ґрунтується на ідеї розвитку всебічного (всеосяжного) співробітництва та індивідуального підходу щодо ключових третіх держав походження та транзиту мігрантів [33, с. 15]. У проекті визначено методологію реалізації рамкових партнерств з міграції, яка включає п'ять ключових елементів: підвищення ефективності політики повернення, реадмісії та реінтеграції мігрантів; посилення узгодженості та покращення координації між ЄС та державами-членами розглядається як найважливіша умова успіху партнерств із третіми державами; переорієнтація політик ЄС (методів їхнього використання) на вирішення проблеми нелегальної міграції; ефективний мультилатералізм; консолідація та цілеорієнтування фінансових інструментів ЄС. Всі дані елементи цілком ефективно цілеспрямовані на руйнування бізнесу контрабандистів і торговців людьми, які працюють за принципом «маленькі ризики – великий прибуток» [37].

Отже, спільна імміграційна політика пройшла довгий шлях свого становлення, однак, це не останній етап її розвитку. Нинішні протиріччя між необхідністю спільно регулювати приплив іммігрантів у рамках Єдиного внутрішнього ринку ЄС, з одного боку, і цілком виправданим прагненням держав-членів встановлювати кількісні та якісні характеристики населення на своїй території, з іншого, визначатимуть зміст та межі подальших політичних та законодавчих ініціатив у даному напрямку.

Для інститутів ЄС розвиток спільної політики імміграції – інструмент для побудови «тіснішого союзу», для поглиблення політичної інтеграції,

тому загальна політика – безумовний пріоритет у межах простору свободи, безпеки та правосуддя. Цей виправданий підхід, проте, здатний підмінити практичні цілі реалізації, якщо на чільне місце поставлено формальний принцип – поширити повноваження Комісії та Європарламенту на можливо більшу сферу імміграційної політики. Держави-члени можуть визнати імміграційну політику ефективною лише тоді, коли вона спрямована на конкретні цілі. До них відносяться зменшення тиску нелегальної імміграції та претендентів на притулок, інтеграція іммігрантів, незалежно від того, на якому рівні вона проводиться – наднаціональному, національному, регіональному чи муніципальному.

Спільна імміграційна політика ЄС має свої конкретно визначені цілі, завдання та принципи. Загалом, принципи базуються на зобов'язанні Європи підтримувати універсальні цінності, такі як захист біженців, повага до людської гідності та толерантність.

Крім того, спільна імміграційна політика не є хаотичною, а здійснюється за конкретно визначеними напрямками, до числа яких відносяться: регулювання легальної імміграції, інтеграція іммігрантів в ЄС, боротьба з нелегальною імміграцією, охорона кордонів та укладення угод про реадмісію з третіми державами. Під час розробки правових інструментів та угод, що діють у його державах-членах при здійсненні спільної імміграційної політики ЄС по зазначених напрямках, ЄС часто спирається на стандарти Ради Європи, а також міжнародні конвенції та договори.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Установчі договори Європейського Союзу і спільна імміграційна політика

Регулювання спільної імміграційної політики ЄС здійснюється на основі так званого *acquis*. Даний термін використовується для позначення всіх нормативно-правових актів застосовуваних в ЄС. Чіткого визначення *acquis* законодавство Союзу не надає, однак це поняття досить часто використовується в договорах ЄС з третіми державами. Як зазначає В. Муравйов: «Відповідно до доктрини права Європейського Союзу, *acquis* зазвичай розуміється як сукупність правових норм, судових рішень,

доктринальних ідей, рекомендацій, домовленостей тощо, які були встановлені або прийняті Європейським Союзом у своїй практиці та які мають бути беззастережно прийняті державами-кандидатами на членство в ЄС, тобто як те, що не може бути предметом переговорів» [38, с. 50].

Установчі договори ЄС є однією з двох складових існуючого *acquis* у сфері правового регулювання імміграційної політики ЄС. Вони ґрунтуються на добровільному демократичному схваленні всіма державами-членами ЄС та визначають цілі, правила і межі регулювання імміграційної політики на рівні Європейського Союзу.

Одним з двох основних установчих договорів ЄС є Договір про Європейський Союз [39]. Даний договір можна розглядати як найважливіший етап європейської інтеграції, значущий крок на шляху до скоординованої імміграційної політики. Договір є своєрідним переходом від рамочних узгоджень, чиї умови далеко не завжди виконувались державами-членами, до обов'язкового співробітництва на постійній основі. Договір значно конкретизує процедури та способи співпраці та визначає спеціальні органи: Комісію, Європейський парламент та Європейський суд, що беруть активну участь у формуванні та реалізації спільної імміграційної політики ЄС.

Варто зазначити, що перша редакція Договору про ЄС (Маастрихтський Договір) не мала того вигляду і переліку прав і можливостей, які є сьогодні [40]. Ключовим моментом тодішнього договору у сфері імміграційної політики було введення поняття європейського громадянства. На основі цього громадяни ЄС отримали і сьогодні мають правові можливості, зокрема, право голосу на виборах в Європейському парламенті та в місцевих органах влади на всій території ЄС. Під дію Маастрихтського договору у сфері імміграційної політики підпадало правове регулювання реалізації європейського громадянства, візова політика, перетин кордону та його охорона.

Однак проблемою редакції того Договору та його функціонування було те, що документи, які приймаються для реалізації положень Маастрихського договору, часто носили рекомендаційний характер, і їх виконання не було юридичними обов'язками для держав-учасників Європейського Союзу.

Берснев А.П. вказує, що найбільшим недоліком Маастрихтської угоди є те, що ключові моменти імміграційної політики, такі як питання повернення, проживання, возз'єднання з сім'єю, міри боротьби з нелегальними мігрантами, залишилися в веденні національного законодавства країн-членів ЄС [41, с. 97].

У червні 1997 року в результаті роботи міждержавної конференції був підписаний Амстердамський договір про внесення змін до Договору про ЄС. Згідно з Амстердамським договором, Європейський Союз став простором свободи, безпеки та правосуддя, в якому передбачається вільне переміщення осіб, а також відповідні міри щодо охорони зовнішніх кордонів. Основними відмінностями створюваного європейського простору було розширення повноцінних наддержавних органів Союзу на сфері внутрішніх справ і судових справ країн-учасниць, зокрема на імміграційну політику, процедуру переселення, зовнішні кордони і т.д. Для реалізації цієї мети було вирішено інтегрувати вже існуючі механізми Шенгенських співтовариств в юридичну та інституційну структуру Європейського Союзу. З цього моменту Шенгенські рішення перетворилися в невідому частину правової структури ЄС.

Фадєєва Т.М. пише, що найважливішим нововведенням Амстердамського договору стало запровадження юридично обов'язкових норм для країн-членів ЄС, а також встановлення превалювання наднаціональних юридичних інструментів над національним законодавством, через що інститути Європейського Союзу набули повноважень для контролю та формування міграційної політики. Амстердамський договір встановлював конкретні орієнтири міграційної політики щодо громадян із третіх країн, а також передавав Раді Європейського Союзу певні повноваження щодо

здійснення поставлених цілей. За п'ятирічний перехідний термін Рада мала вжити заходів у таких питаннях: скасування перевірок при перетині внутрішніх кордонів як громадянами ЄС, так і третіх країн; стандарти візової політики, а також процедура перетину зовнішніх кордонів та прикордонного контролю; боротьба з нелегальною міграцією, включаючи репатріацію резидентів, що незаконно проживають; єдині процедури видачі країнами довгострокових віз та видів на проживання [42, с. 128].

Остання редакція Договору про ЄС була затверджена Лісабонським договором, який започаткував розвиток нових тенденцій у міграційній політиці Європейського Союзу [39]. Було вдосконалено процедуру ухвалення рішень, тепер у практику увійшла повноправна участь усіх інститутів Європейського Союзу – законодавча ініціатива Єврокомісії, голосування методом кваліфікованої більшості у Раді, участь Європарламенту. Крім того, було ухвалено рішення про координацію зусиль у наступних сферах: продовження роботи з питань розробки спільної політики надання притулку, гармонізація національного законодавства у цій сфері, доповнення законодавчої бази у галузі нелегальної міграції, а також контроль за реалізацією вже існуючих нормативних актів; створення законодавчої бази у сфері міждержавного кадрового обміну в межах ЄС. Лісабонський договір вніс відчутні зміни формування імміграційної політики ЄС у тому, що стосується затвердження спільних і правомірних рішень. Посилення ролі наднаціональних інститутів дозволяє виконати «комунітаризацію внутрішніх справ та юстиції», особливо питань, пов'язаних з переміщенням іммігрантів через кордон, їх перебуванням у країні та кооперації органів безпеки. Рішення про зміну системи управління ЄС через запровадження кваліфікованої більшості позбавляє національні уряди проводити міграційну політику, яка не відповідає нормам та правилам, закріпленим у єдиних законодавчих актах Союзу. Таким чином, створено умови для плідної співпраці та гармонізації вжитих заходів щодо міграції країнами-членами ЄС. Але незважаючи на те, що Лісабонський договір повною мірою відповідає

принципу єдності серед держав і значно спрощує процес прийняття рішень, він створює певні труднощі для тих країн, чия імміграційна політика раніше ефективно проводилась, а зараз не відповідає прийнятим стандартам. Крім того, як показала ситуація у 2015 році під час Міграційної кризи, відсутність в Договорі чітких положень про взаємодію держав-членів ЄС в деяких питаннях міграції призводить до конфліктів та неможливості дійти консенсусу особливо в питанні розселення біженців. Деякі держави і досі перекладають обов'язки по розселенню і вирішенню проблем з біженцями та вимушеними мігрантами на держав, в які такі особи прибули першими. Таким чином захищаючи свою національну політику в цьому питанні та не беручи участі у вирішенні проблем інших, ці держави-члени підривають ефективність спільної імміграційної політики ЄС [4].

Другим установчим документом, який доповнює та деталізує положення ДЕС стосовно різноманітних аспектів діяльності ЄС, зокрема у галузі захисту та визнання основних прав людини, громадянства Союзу, принципів правового становища людини та громадянина в ЄС є Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) [43]. Положення даного договору передбачають, що між громадянами держав-членів та прирівнюваними до них особами заборонено будь-яку дискримінацію за ознакою національного громадянства. У договорі міститься спеціальна частина, присвячена громадянству ЄС та основним правам щодо свободи переміщення та проживання на території держав-членів, а також право обирати та бути обраним у Європейський парламент та муніципальні органи в тій державі-члені, де проживає такий громадянин та ін [43].

Відповідно до ст. 79 ДФЕС у сферу спільної імміграційної політики (компетенцію інститутів ЄС) входять такі питання: легальна імміграція (умови в'їзду та проживання, визначення прав громадян третіх країн, які законно проживають у державах-членах), нелегальна імміграція, а також боротьба з торгівлею людьми, укладання угод про реадмісію із третіми країнами [43]. Водночас згідно зі ст. 79 ДФЕС на рівні ЄС виключається

обов'язкова гармонізація національних політик у сфері інтеграції іммігрантів: інтеграція іммігрантів, як і раніше, залишається в компетенції держав-членів [43]. Крім того, держави-члени зберігають власне право на встановлення квот на в'їзд іммігрантів, які прибувають з метою пошуку роботи. Тобто за рамками наднаціонального регулювання залишаються два важливі питання, які безпосередньо належать до легальної міграції (інтеграція та квоти іммігрантів). Таким чином, процес комунітаризації імміграційної політики не можна вважати і сьогодні завершеним, оскільки в управлінні імміграцією досі зберігаються елементи міждержавного підходу.

Договір підтверджує важливість створення простору свободи, безпеки та правосуддя, що фігурує серед цілей Союзу. Стаття 67 розділу V "Простір свободи, безпеки та правосуддя" ДФЕС передбачає, що громадяни третіх країн є категорією осіб, які не є громадянами Союзу, при цьому апатриди прирівнюються до громадян третіх країн [43]. Основні повноваження інститутів ЄС щодо громадян третіх країн зосереджені у частині третій розглянутого розділу договору та присвячені спільній візовій політиці та встановленню порядку перетину внутрішніх та зовнішніх кордонів держав — членів ЄС (ст. 77), спільній політиці надання притулку (ст. 78), спільної імміграційної політики (ст. 79).

Крім того, варто зазначити, що однакову юридичну силу на рівні з установчими договорами ЄС має Хартія основоположних прав ЄС 2000 р. (надалі – Хартія)[44]. Згідно ст. 6 ДЄС, Хартія є юридично обов'язковою для всіх держав-членів ЄС.

Положення Хартії значною мірою регулюють питання імміграційної політики. Так, відповідно до статті 15 Хартії «громадяни третіх країн, які отримали дозвіл займатися трудовою діяльністю на території держав-членів, мають право на умови праці, аналогічні тим, якими користуються громадяни або громадянки Союзу» [44]. Згідно ст. 18 «Право на притулок» гарантує право на притулок «при дотриманні правил Женевської конвенції від 28 липня 1951 року та протоколу від 31 січня 1967 року про статус біженців і

відповідно до Договору, що засновує Європейське співтовариство» [44]. У ст. 19 «Захист у разі видворення, висилки і видачі» передбачається захист мігрантів, які є політичними. Стверджується, що «колективні висилки забороняються» і що «ніхто не може бути виселений, висланий або виданий на територію держави, коли є серйозна загроза, що особа в ньому буде піддано покаранню стратою, тортурам, іншому нелюдському або такому, що принижує людську гідність покаранню та обігу» [44]. Стаття 21 Хартії «Неприпустимість дискримінації» не допускає дискримінацію мігрантів на території держав ЄС, декларуючи, що «забороняється будь-яка дискримінація, зокрема за ознаками статі, раси, кольору шкіри, етнічного або соціального походження, генетичних рис, мови, релігії або переконань, політичних або будь-яких інших поглядів, приналежності до національної меншини». Крім того, визнається право на «культурне, релігійне та мовне розмаїття» жителів ЄС, включаючи мігрантів [44].

Також, статтею 47 Хартії передбачається незалежне право на ефективний засіб правового захисту та містить принципи, що стосуються справедливого судового розгляду [44]. Принцип перегляду судових рішень, закріплений у ст. 47 вимагає перегляду судовим органом. Це забезпечує ширший захист, ніж ст. 13 ЄКПЛ, яка гарантує право на ефективний засіб правового захисту у національному органі, який не обов'язково є судом. В той же час, ст. 52 Хартії основних прав ЄС передбачає, що мінімальний захист, що забезпечується положеннями Хартії, це захист, який надається згідно з ЄКПЛ, однак ЄС може застосовувати ширше тлумачення прав, ніж тлумачення, запропоноване ЄСПЛ [44].

Загалом можна сказати, що Хартія є важливим необхідним документом для регулювання імміграційної політики в ЄС на рівні з установчими договорами, адже захищає конкретно визначений перелік прав людини. Погоджуємось з думкою Ю.О. Волошина, який зазначив: «Одним із важливих досягнень Хартії є уніфікація різних категорій прав в одному документі. Щоб зробити зміст основних прав у Хартії більш зрозумілим,

перш за все – для звичайних людей ці права були класифіковані за новим, нетрадиційним критерієм – цінностями, на які вони спрямовані. Відповідно, вперше в міжнародній юридичній практиці всі категорії прав людини були поміщені в єдине кодифіковане джерело Європейського Союзу без чіткого критерію розподілу за розділами, а назва кожної з них відповідає одній із цінностей Союзу» [45, с. 130].

2.2 Роль вторинного законодавства Євросоюзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС

Крім установчих договорів ЄС, які в загальному встановлюють та регулюють спільну імміграційну політику, важливу роль в даній сфері відіграє вторинне законодавство ЄС. Якщо в установчих договорах ЄС йдеться про загальні правила та підходи щодо цього питання, то в актах вторинного права більш детально розкриваються статус, права та гарантії громадян третіх країн різних категорій, надані їм на території ЄС. Саме директиви, регламенти та рішення більш конкретно визначають вузькі напрямки імміграційної політики та встановлюють чіткі правила, яких повинні дотримуватися держави-члени.

Так, одним з найбільш відомих та важливих документів щодо прикордонного контролю є Шенгенський прикордонний кодекс (Регламент (ЄС) 2016/399) [46]. Цей Регламент скасував внутрішній прикордонний контроль у Шенгенській зоні та здійснює регулювання перетину кордону, в'їзду, виїзду та всіх пов'язаних питань що стосуються такого контролю. Зазначені процедури супроводжуються дотриманням прав та свобод людини. Так, згідно статті 4 Регламенту, прикордонний контроль повинен виконуватись з повною повагою до людської гідності та у повній відповідності до відповідного права Союзу, у тому числі Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, відповідного міжнародного права, у тому числі Конвенції про статус біженців, ухваленої в Женеві 28 липня 1951 року [46]. Перевірки в пунктах пропуску повинні проводитися у

спосіб, який не дискримінує особу за ознаками етнічного чи расового походження, статі, інвалідності, віку, релігії чи переконань та сексуальної орієнтації. Створено механізм для оцінки та моніторингу застосування шенгенських асвіс, включаючи дотримання основних прав у цьому контексті (Регламент (ЄС) № 1053/2013).

Щодо візового режиму, то діє Регламент (ЄС) 2018/1806 про перелік третіх країн, громадяни яких повинні мати візи під час перетину зовнішніх кордонів та ті, чиї громадяни звільнені від цієї вимоги [47]. Згідно його положень регулюється порядок визначення необхідності та надання віз громадянам третіх держав. Таким чином, відповідно до положень Регламенту, громадяни держав, зазначених у Додатку 1 до Положення про візовий список, можуть в'їжджати на територію ЄС за візою, виданою до в'їзду. У цей додаток до Положення регулярно вносяться зміни, а на сайті Європейської Комісії розміщено оновлену карту з візовими вимогами до Шенгенської зони. Регламентом регулюється система та процедура надання таких віз, а також посилання на інші акти вторинного законодавства. Так, зокрема, щодо відвідування ЄС до 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду в державах, які входять до Шенгенської зони, підпадають під дію Візового кодексу (Регламент (ЄС) № 810/2009 із останніми змінами, внесеними Регламентом (ЄС) 2019/1155). Довгострокові візи, які мають максимальний термін дії 1 рік відповідно до Регламенту (ЄС) № 265/2010, є перш за все відповідальністю окремих держав. Громадяни, що звільнені від необхідності отримання візи відповідно до Регламенту про перелік віз (Регламент (ЄС) 2018/1806), можуть вимагати отримання візи для свого візиту. Усі візи необхідно отримати перед поїздкою. Від цієї вимоги звільняються лише окремі категорії громадян третіх держав [47].

Стосовно зовнішніх кордонів також діє Регламент про морські кордони (Регламент (ЄС) № 656/2014) [48], який регулює нагляд за зовнішніми морськими кордонами державами-членами ЄС у контексті оперативного співробітництва з Frontex. Стаття 4 Регламенту забезпечує захист основних

прав і принцип невисилання осіб. Крім того, ст. 10 передбачає порядок висадки врятованих осіб, до числа яких відносяться також і мігранти, біженці [48].

Крім того, прикордонний контроль регулюється Регламентом (ЄС) № 1931/2006. Даний регламент є своєрідним відступом від загальних правил, які створені для регулювання прикордонного контролю осіб, що займаються перетинанням зовнішніх кордонів держав-членів ЄС. Критерії та умови, яких необхідно дотримуватися для перетину зовнішнього сухопутного кордону, полегшуються для мешканців прикордонної зони сусідньої третьої держави, що покращує відносини ЄС зі своїми сусідами. Цей режим гарантує, що кордони з сусідами ЄС не будуть перешкодою для торгівлі, соціального та культурного обміну чи регіонального співробітництва.

У сфері контролю за претином кордонів діє Директива про сприяння (2002/90/ЄС) [49], яка визначає несанкціонований в'їзд, транзит і проживання та передбачає санкції проти тих, хто сприяє таким порушенням. Такі санкції мають бути ефективними, пропорційними та переконливими відповідно до статті 3 Директиви. Держави-члени ЄС можуть вирішити не санкціонувати гуманітарну допомогу, але вони не зобов'язані цього робити. Заборони на в'їзд вносяться в базу даних, яка називається Шенгенською інформаційною системою (SIS), до якої можуть отримати доступ і консультуватися органи влади інших шенгенських держав. На практиці це єдиний спосіб, яким держава, яка видала заборону на в'їзд, може гарантувати, що заборонений громадянин третьої держави не повернеться на її територію, в'їхавши через іншу шенгенську державу, а потім вільно пересуваючись без прикордонного контролю [49].

Також у цьому напрямку діють: Директива про санкції щодо перевізників (2001/51/ЄС), яка передбачає санкції проти перевізників, таких як авіакомпанії, які перевозять мігрантів без документів до ЄС; Директива про кваліфікацію (2011/95/ЄС)[50], яка регулює чітке право на додатковий захист чи надання статусу біженця. Відповідно до положень останньої,

особи, яким був наданий міжнародний захист, можуть втратити свій статус, якщо ситуація в державі їх походження дійсно покращиться. Крім того, статті 12 і 17 Директиви, які спираються на положення Женевської конвенції 1951 року, містять норми, які виключають міжнародний захист для тих осіб, які на нього не заслуговують. Це особи, які імовірно вчинили: злочин проти людства, злочин проти миру або військовий злочин; серйозний неполітичний злочин за межами держави притулку до їх прийняття; дію, що має суперечки з цілями і принципами Організації Об'єднаних Націй. Оцінка виключення з міжнародного захисту має відбуватися після оцінки того, чи може особа претендувати на міжнародний захист. Особи, на які поширюються положення про виключення, не вважаються біженцями або особами, які мають право на додатковий захист. Стаття 24 цієї ж директиви регулює право на документацію. Особи, визнані такими, що потребують міжнародного захисту, мають право на дозвіл на проживання: 3 роки для біженців і 1 рік для осіб, які отримують додатковий захист. Стаття 25 надає право біженцям і, у деяких випадках, особам, які користуються додатковим захистом, отримувати проїзні документи [50].

Щодо визначення статусу іммігрантів та їх прав діє Директива 2003/109 / ЄС про статус іммігрантів [51], які проживають в державах ЄС на довгостроковій основі 2003 року визначає тривалість перебування на території держави Європейського Союзу як головний критерій необхідний для того, щоб отримати статус довгострокового резидента. Документ закликає держави Союзу втілювати в життя подібне зрівняння прав без дискримінації за статевою, расовою, етнічною, релігійною чи будь-якому іншому ознакою. Для того, щоб отримати статус довгострокового резидента мігранту необхідно довести наявність у нього стабільного джерела доходу, а також медичної страховки. Крім того, заявник не повинен розглядатися державою, що приймає як особа, що створює загрозу громадському порядку і безпеці [51].

З метою покращення механізму регулювання статусу біженців в ЄС діє Директива 2011/95/ЄС «Про стандарти визначення громадян третіх держав або осіб без громадянства в якості бенефіціарів міжнародного захисту, про єдиний статус біженців або осіб, які мають право на додатковий захист, а також про зміст наданої захисту» [50]. Даний документ найбільш повно розкриває всі аспекти міжнародного захисту осіб, які отримали статус біженця. Наприклад, стаття 46 даного документа зобов'язує приймаючі держави забезпечити бенефіціару міжнародного захисту доступ до медичної допомоги, включаючи психіатричну допомогу. Стаття 23 Директиви говорить про обов'язок приймаючої держави надати можливість возз'єднання сім'ї. Згідно ст.ст. 24 та 26 бенефіціару в короткий термін повинен бути виданий дозвіл на проживання на трирічний термін з можливістю його продовження, також йому має бути надано можливість працевлаштування за наймом або самостійної зайнятості з урахуванням тих же норм і на тих же підставах, що і громадянам держави прийому [50].

Крім того, щодо допуску та перебування в ЄС громадян третіх держав існують наступні Директиви.

Директива 2004/114/Ради ЄС [52] регулює умови допуску громадян третіх держав на територію Європейського Союзу з метою отримання освіти, в контексті програм обміну учнями, неоплачуваної професійної підготовки або ж волонтерської діяльності. Крім визначення термінів «студент», «стажер», «волонтер» і т.д., в Директиві прописані спеціальні умови, належні застосовувати до різних категорій осіб, зазначених у документі [52]. Наприклад, стипендія студента може розглядатися як стабільне джерело доходу, необхідного для допуску на територію Європейського Союзу. До даної області також можна віднести Директиву 2005/71/ЄС, що регулює спрощену процедуру в'їзду іноземних громадян з метою проведення наукових досліджень.

Директива 2009/50/ЄС про встановлення умов в'їзду і перебування громадян третіх держав з метою висококваліфікованої праці [53] вводить

поняття «блакитної карти», дія якої поширюється на всій території Європейського Союзу. Висококваліфіковані фахівці з третіх держав, які є власниками «блакитної карти» багато в чому зрівнюються в правах з громадянами ЄС. Даний документ встановлює умови в'їзду і проживання на території Європейського Союзу висококваліфікованих працівників з третіх держав, при цьому «кваліфікований працівник», відповідно до Директиви, це особа, яка має певну компетенцію, підтверджену вищими професійними кваліфікаціями [53].

Директива про санкції проти роботодавців (2009/52/ЄС) [54], яка криміналізує деякі форми нелегального працевлаштування мігрантів у нелегальному положенні. Працівникам, які є дітьми або зазнають особливо експлуатаційних умов праці, може бути виданий дозвіл на тимчасове проживання для полегшення подання скарг на їх роботодавців (стаття 13) [54].

Директива Ради 2004/81/ЄС щодо дозволу на проживання [55], виданого громадянам третіх держав, які стали жертвами торгівлі людьми або які були суб'єктом позову з метою сприяння нелегальній імміграції. Ця Директива вимагає від держав-членів ЄС видавати дозвіл на проживання жертвам торгівлі людьми, які співпрацюють з владою. Дозвіл має бути дійсним не менше 6 місяців і може бути продовжений [55].

Директива про довгострокове проживання (2003/109/ЄС) [56] передбачає право на розширений статус «довгострокового проживання» для громадян третіх держав, які легально та безперервно проживали в державі-члені ЄС протягом 5 років. Це право залежить від умов, що стосуються стабільних і регулярних ресурсів і страхування на випадок хвороби. Щоб отримати статус довгострокового резидента, відповідно до статті 5 (1) (а) Директиви про довгострокове проживання, громадяни третіх держав повинні продемонструвати, що вони мають стабільні, регулярні та достатні ресурси. Умови, подібні до умов Директиви про довгострокове проживання, містяться в Директиві про возз'єднання сімей (2003/86/ЄС; див. Розділ 6 про сім'ї).

Відповідно до статті 11 Директиви про довгострокове проживання, надання статусу довгострокового резидента призводить до рівного ставлення до громадян у кількох важливих сферах [56].

Директива про право на сімейне возз'єднання 2003/86/ЄС [57] вводить поняття «право на сімейне возз'єднання» і встановлює перелік суб'єктів, до яких може бути застосовано дане право. При цьому значення поняття «член сім'ї» приймає в контексті директиви досить гнучкі форми, з одного боку воно охоплює найближчих родичів мігранта, включаючи чоловіка і неповнолітніх дітей, з іншого боку держав-членів ЄС дозволено в індивідуальному порядку визнавати в якості членів сім'ї і наділяти відповідними правами інших родичів іноземця, включаючи «постійних партнерів» [57].

Директива про процедуру надання притулку (2013/32/EU) [58] регулює систему та процедури пов'язані з наданням притулку особам, що цього потребують. Директива застосовується з моменту прибуття особи на кордон, включаючи територіальні води та транзитні зони. Стаття 6 директиви вимагає від держав-членів зареєструвати заявку протягом 3 робочих днів або протягом 6 робочих днів, коли заява подається до органів, крім тих, які відповідають за її реєстрацію. До таких інших органів влади також належать суди. Також необхідно державам забезпечити, щоб особи мали ефективну можливість подати заяву якомога швидше. Згідно ст. 7 люди, що шукають притулок можуть вільно пересуватися по території приймаючої держави-члена або в межах території, призначеної для їх цією державою-членом. Держави-члени можуть прийняти рішення про місце проживання шукача притулку з міркувань суспільного інтересу, громадського порядку або, у разі необхідності, для швидкого розгляду та ефективного контролю його чи її клопотання. Держави-члени можуть зробити забезпечення матеріальних умов прийому залежним від фактичного проживання заявників у певному місці, яке визначається державами-членами. Таке рішення, яке може мати загальний характер, приймається індивідуально і встановлюється

національним законодавством. Відповідно до статті 8 директиви, якщо є ознаки того, що особи, які перебувають на кордоні, можуть побажати подати заяву про надання притулку, держави-члени повинні надати їм інформацію про можливість зробити це. Стаття 43 Директиви про процедури надання притулку дозволяє розгляд заяв про надання притулку на кордоні або в транзитних зонах. Там можуть бути прийняті рішення про прийнятність заяви. Рішення щодо його суті також можуть бути прийняті за обставин, за яких можуть застосовуватися прискорені процедури відповідно до статті 31 (8) директиви. Застосовуються основні принципи та гарантії, що застосовуються до заяв про надання притулку, поданих на території. Стаття 43 (2) передбачає, що в прикордонних процедурах рішення має бути прийняте не пізніше 4 тижнів з моменту подання претензії; інакше заявнику має бути надано доступ на територію для подальшого розгляду заяви. Згідно зі статтею 24 (3) є обов'язок утримуватися від використання прикордонних процедур для вразливих заявників, які потребують спеціальних процесуальних гарантій, якщо вони пережили згвалтування чи інше серйозне насильство, якщо на кордоні не можна надати належну підтримку. Стаття 25 (6) (b) встановлює деякі обмеження щодо обробки заяв, поданих на кордоні дітьми без супроводу [58]. Право шукачів притулку на документацію відповідно до законодавства ЄС викладено в Директиві про умови прийому (2013/33/EU).

Також, щодо громадян третіх держав є Регламенти та Директиви, що регулюють порядок їх повернення у випадку не надання дозволу на в'їзд та перебування на території ЄС.

Регламент про повернення SIS (Регламент (ЄС) 2018/1860) [59] регулює процедуру повернення осіб. Відповідно до його положень, для встановлення процедури повернення виноситься рішення державою-членом, яке записується в систему SIS. Якщо інша держава-член бажає надати або продовжити дозвіл на проживання або довгострокову візу особі, на яку поширюється рішення про повернення із заборонаю на в'їзд, вона повинна

проконсультуватися з відповідною державою-членом. Особи, яким відмовлено у в'їзді, мають право на оскарження [59].

Також існує Директива про повернення (2008/115/EC) [60]. Відповідно до її положень громадяни третіх держав, які нелегально перебувають на території держави-члена, не можуть залишатися в підвішеному стані. Держави-члени ЄС, які зобов'язані або прийняти особу з наданням визначеного статусу, або прийняти рішення про її повернення. Усі особи без законного дозволу на перебування підпадають під дію директиви. Стаття 4 (4) Директиви про повернення встановлює мінімальні права, які також мають застосовуватися до осіб, затриманих або перехоплених у зв'язку з незаконним перетином кордону. Ставлення до них не може бути менш сприятливим, ніж до інших мігрантів, які перебувають у нелегальному положенні, і принцип невисилки повинен завжди дотримуватись. Стаття 6 зобов'язує держави-члени ЄС видавати їм «рішення про повернення». Стаття 6 (4), однак, також встановлює обставини, що звільняють держави від цього зобов'язання. Порядок із гуманітарними чи іншими причинами, іншою причиною для упорядкування перебування можуть бути невідкладні причини сімейного чи приватного життя, гарантовані статтею 7 Хартії ЄС та статтею 8 ЄКПЛ. Дозвіл людям залишатися до завершення будь-якої процедури отримання дозволу на перебування можливий (стаття 6 (5)), але не є обов'язковим, на відміну від шукачів притулку [60].

Крім того є Акти вторинного законодавства, що встановлюють та регулюють різні інформаційно-технологічні системи, що стосуються імміграційного контролю:

- Регламент (ЄС) № 603/2013 (Регламент Євродак) [61]. Даний регламент встановлює систему Євродак, що містить відбитки пальців громадян третіх держав, які подають заяву про надання притулку в одній із держав-членів ЄС, а також відбитки пальців мігрантів, затриманих у зв'язку з незаконним перетином кордону. «Євродак» допомагає державам-членам ЄС визначити, де вперше в ЄС в'їхали особи, які подають заяву про міжнародний захист.

Зберігання відбитків пальців у «Євродак» дозволяє державі-члену ЄС знати, чи особа вже подала заяву про надання притулку в іншому місці, чи вона була затримана в іншій державі-члені ЄС після незаконного в'їзду. Таким чином, він підтримує держави-члени ЄС у застосуванні Дублінського регламенту (Регламент (ЄС) № 604/2013). Регламент поширюється на всі держави-члени ЄС, а також на держави, асоційовані з Шенгенською зоною.

- Регламент VIS (ЄС) № 767/2008 [62] описує, як працює система VIS. Однією з цілей VIS є посилення внутрішньої безпеки схеми Shengen area. Рішення Ради 2008/633/JHA надає національним правоохоронним органам та Європолу доступ до даних для запобігання, виявлення або розслідування терористичних або інших серйозних злочинів, але лише для цих цілей і за суворих умов [62].

- Регламент EES (Регламент (ЄС) 2017/2226 [63]. EES було створено для реєстрації переміщень до та з Шенгенської зони всіх громадян третіх держав, які допускаються на короткий термін. Система розраховує та контролює тривалість перебування громадян третіх держав, які допущені, з метою полегшення перетину кордону добросовісних мандрівників. Це замінить нинішнє зобов'язання проставляти печатки в паспортах вручну на електронну реєстрацію того, коли і де особа в'їхала та виїхала з Шенгенської зони, а також автоматизований підрахунок того, скільки днів особа ще може перебувати на короткостроковій основі. EES також фіксує відмову у в'їзді. Цілі EES також включають запобігання нелегальній імміграції та полегшення управління міграційними потоками. В якості додаткової мети система має сприяти запобіганню, виявленню та розслідуванню терористичних та інших тяжких злочинів [63].

- Регламент ETIAS (Регламент (ЄС) 2018/1240 [64]. Даний регламент встановив систему передкордонних перевірок для безвізових мандрівників. Автоматизована система перевіряє громадян з безвізових третіх держав, щоб визначити, чи потрібно їм дозволяти в'їзд до ЄС на строк до 90 днів у будь-який 180-денний період. Використовуючи онлайн-інструмент, система збирає

персональні дані безвізових мандрівників до їх прибуття на зовнішні кордони ЄС. Frontex та органи прикордонного контролю відповідних держав-членів перевіряють ці дані з усіма відповідними базами даних. Якщо в результаті перевірки буде встановлено, що особа не становить ризику для безпеки, нелегальної міграції або здоров'я, особа отримає автоматичний дозвіл на поїздку до ЄС. В іншому випадку заявку буде направлено на ручну перевірку компетентними органами [64].

Таким чином, з огляду на деякі перелічені Директиви та Регламенти можна зробити висновок, що акти вторинного законодавства ЄС більш чітко та детально регулюють всі аспекти імміграційної політики. При цьому, кожна Директива встановлює чіткі правила та норми, яких необхідно дотримуватись державам-членам з додержанням прав і свобод людини, оскільки це є одним із базових принципів всієї імміграційної політики ЄС і, як зазначається прямо у Директивах та Регламентах – всі ці нормативно-правові акти написані у відповідності та з дотриманням норм міжнародного права у цих сферах, зокрема, таких договорів як Женевська конвенція про статус біженців, Конвенція про належні умови праці трудящих мігрантів і членів їх сімей, Конвенція про зловживання в сфері міграції, тощо.

Норми вторинного законодавства ЄС торкаються майже всіх ключових елементів імміграційної політики і, фактично, є регулятивною основою всієї системи імміграційної політики. Крім того, всі Директиви та Регламенти оновлюються та доповнюються у відповідності до умов сучасності та всіх наявних обставин, що спричиняють потребу в покращенні правового регулювання спільної імміграційної політики в конкретному напрямку і тому вони є доволі ефективними засобами та методами здійснення такого правового регулювання.

Саме Директиви та Регламенти становлять основні закони спільної імміграційної політики ЄС, зокрема, міграційна та соціальна політика Європейського Союзу, звернення до мігрантів, організація управління міграційними потоками, питання щодо дозволу візду на територію держав-

членів ЄС та виїзду, правових основ переміщення та дієздатності на даній території, регулювання взаємодії мігрантів та місцевого населення, положення мігрантів у приймаючій державі, а також біженців, вимушених переселенців, трудових переселенців, мігрантів.

2.3 Практика Суду Європейського Союзу у регулюванні спільної імміграційної політики ЄС

Будучи охоронцем права ЄС, СЄС гарантує, що «при тлумаченні та застосуванні договорів дотримується закон» (ДЄС, стаття 19(1)). У рамках своєї місії СЄС забезпечує правильне тлумачення та застосування первинних і вторинних законів Європейського Союзу; перевіряє законність актів інституцій ЄС; і вирішує, чи виконали держави-члени свої зобов'язання за первинним і вторинним законодавством.

Суд ЄС також надає тлумачення законодавства ЄС на запит національних суддів, оскільки він є судовим органом Європейського Союзу та у співпраці з судами і трибуналами держав-членів забезпечує однакове застосування та тлумачення законодавства ЄС.

У сфері спільної імміграційної політики Суд ЄС досить часто активно виносить рішення з різних питань в основному стосовно положень передбачених Директивами та Регламентами. З огляду на останню практику Суду, більшість проблемних питань при застосуванні імміграційного законодавства виникає щодо права громадян третіх країн на воз'єднання сім'ї.

Так, у справі C-930/19 Суд ЄС розглянув запит щодо застосування статті 13(2) Директиви 2004/38/ЄС Європейського парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу та членів їхніх сімей пересуватися та вільно проживати на території держав-членів у світлі статей 20 та 21 Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Запит було подано в ході судового розгляду між Заявником та бельгійською державою щодо збереження його права на проживання на території Бельгії [65].

Проблемним аспектом стало те, що дві Директиви які стосуються однієї ситуації містять різні положення, що свідчить про невідповідність ст. 20 Хартії. Стаття 13(2) Директиви 2004/38 передбачає, що збереження права на проживання громадянином третьої країни, який став жертвою актів домашнього насильства, вчинених його або її дружиною, яка є громадянином Союзу, підлягає певним умовам, включаючи, зокрема, вимогу щодо наявності достатніх ресурсів та комплексного страхування на випадок хвороби, тоді як, за тих самих обставин, стаття 15(3) Директиви 2003/86 передбачає надання автономного дозволу на проживання громадянину третьої країни, який скористався правом на возз'єднання сім'ї, лише за умови доказу наявності актів домашнього насильства.

Розглянувши дану справу Суд ЄС прийшов висновку, що, незважаючи на те, що пункт (с) першого підпункту статті 13(2) Директиви 2004/38 та статті 15(3) Директиви 2003/86 поділяють мету забезпечення захисту членів сім'ї які є жертвами домашнього насильства, режими, запроваджені цими директивами, стосуються різних сфер, принципи, предмети та цілі яких також різні. Крім того, бенефіціари Директиви 2004/38 користуються іншим статусом і правами, які відрізняються від тих, на які можуть покладатися бенефіціари Директиви 2003/86, а також правом на розсуд, яким держави-члени визнаються такими, що мають застосовувати встановлені умови в цих директивах. Тому, щодо збереження права на проживання на території відповідної держави-члена, громадян третіх країн, які є подружжям громадян Союзу та стали жертвами актів домашнього насильства, вчинених їхнім подружжям, і підпадають під дію Директиви 2004/38, з одного боку, а громадяни третіх країн, які є подружжям інших громадян третіх країн та стали жертвами актів домашнього насильства, вчинених їхнім подружжям, і підпадають під дію Директиви 2003/86 з іншого боку, не порушують застосування принципу рівного ставлення, дотримання якого забезпечується законодавством Європейського Союзу та, зокрема, статтею 20 Хартії [65].

В іншій справі C-262/21 PPU розглядалось тлумачення статті 2, пункт 11 і статті 11, пункт 4 Регламенту (ЄС) 2201/2003 від 27 листопада 2003 року про юрисдикцію, визнання та приведення у виконання судових рішень у сімейних справах і в справах батьківської відповідальності, скасування Регламенту (ЄС) 1347/2000, статті 13 та статті 20 Конвенції про цивільно-правові аспекти Міжнародного викрадення дітей, укладеного в Гаазі 25 жовтня 1980 року, а також статті 24 Хартії основних прав Європейського Союзу. Цей запит було подано в контексті спору між А та В, громадянами третьої країни, відповідно батьком та матір'ю неповнолітньої дитини, щодо запиту, поданого батьком. У даній справі Суд ЄС постановив, що статтю 2 (11) Регламенту Брюссель II слід тлумачити так, що незаконне вивезення або незаконне утримання не може становити ситуація в якій один із батьків без згоди іншого з батьків змушений вивезти свою дитину з держави його постійного проживання до іншої держави-члена на виконання рішення про передачу, прийнятого першою державою-членом [66].

Щодо питань трудової імміграції варто зазначити одне з останніх прийнятих рішень Судом ЄС. Так, у справі C-350/20 запит було подано у провадженні між, з одного боку, OD, RINHV, BO, FG, MKFB, ES, NP та SEA, громадянами третіх країн, які є власниками єдиних дозволів, та, з іншого боку, Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (Італійська національна установа соціального забезпечення) щодо відмови у наданні їм права на допомогу при народженні дитини та материнстві, що стосується тлумачення статті 34 Хартії основних прав Європейського Союзу, статті 3(1)(b) і (j) Регламенту (ЄС) № 883 /2004 Європейського парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. про координацію систем соціального забезпечення, а також статті 12(1) (e) Директиви 2011/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про єдину процедуру подання заявки на отримання єдиного дозволу для громадян третіх країн на проживання та роботу на території держави-члена та на загальний набір прав для працівників третіх країн, які легально проживають у державі-члені [67].

З огляду на статтю 12(1)(e) Директиви 2011/98, яка, як зазначено в її оголошенні 31, поважає основні права та дотримується принципів, визнаних Хартією, передбачає, що працівники третіх країн, зазначені в пунктах (b) і (c) статті 3(1) цієї директиви повинні користуватись рівним ставленням з громадянами держави-члена, де вони проживають, стосовно галузей соціального забезпечення, як визначено в Регламенті № 883/2004, а також з огляду на статтю 12(1) Директиви 2011/98, що застосовується як до громадян третіх країн, які були прийняті до держави-члена з метою роботи відповідно до законодавства ЄС або національного законодавства, так і до громадян третіх країн які були прийняті в державу-член для інших цілей, ніж робота відповідно до законодавства ЄС або національного законодавства, які мають право працювати і мають дозвіл на проживання відповідно до Регламенту № 1030/2002, - Суд ЄС прийшов до висновку, що допомога при народженні дитини та допомога по вагітності та пологах належать до галузей соціального забезпечення, щодо яких громадяни третіх країн, зазначені у статті 3(1)(b) та (c) Директиви 2011/98, мають право на рівне ставлення, передбачене статтею 12(1)(e) цієї директиви [67].

У напрямку видачі віз в об'єднаних справах C-225/19 та C-226/19 Суд ЄС розглянув запити щодо попереднього рішення стосуються тлумачення статті 32(1)–(3) Регламенту (ЄС) № 810/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про створення Візового кодексу Співтовариства (ОJ 2009). L 243, стор. 1), із змінами, внесеними Регламентом (ЄС) № 610/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року (ОВ L 182, стор. 1) ("Візовий кодекс"), читати у світлі статей 41 і 47 Хартії основоположних прав Європейського Союзу («Хартія»). Запити були подані в рамках двох процесів між, відповідно, RNNS (справа C-225/19) і КА (справа C-226/19) і міністром ван Буйтенландсе Закеном (міністром закордонних справ Нідерландів, «Міністра») щодо відмови останнього у видачі візи RNNS або КА, які хотіла відвідати своїх родичів в Нідерландах. Проблемне питання полягало в недотриманні належної процедури у відмові в

наданні візи. З огляду на те, що з права на ефективний засіб правового захисту, викладеного у статті 47 Хартії, випливає, що заявник, якому відмовлено у візі, тому що заперечення, висунутого державою-членом на одній із підстав, зазначених у статті 32(1)(a)(vi) Візового кодексу, повинна мати можливість з'ясувати конкретну підставу для відмови, що лежить в основі цього рішення, а також ідентичність держава-член, яка заперечила проти видачі цієї візи, - Суд постановив, що статтю 32(2) і (3) Візового кодексу у світлі статті 47 Хартії, слід тлумачити так, що держава-член, яка прийняла остаточне рішення про відмову у видачі візи на підставі статті 32(1)(a)(vi) цього кодексу, тому що інша держава-член заперечила проти видачі цієї візи, повинна вказати, у це рішення, особу держави-члена, яка висунула це заперечення, конкретну підставу для відмови на основі цього заперечення, супроводжувану, у разі потреби, суть причин такого заперечення, а також орган, до якого заявник на візу може звернутися, щоб щоб переконатися, що засоби правового захисту доступні в цій іншій державі-члені, і, по-друге, що, якщо на це рішення подається апеляція на підставі статті 32(3) цього кодексу, суди держави-члена, яка прийняла це рішення, не може перевіряти предметну законність заперечення, висунутого іншою державою-членом проти видачі візи [68].

Досить проблемним і сьогодні залишаються справи щодо повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають в ЄС.

У справі C-112/20 Запит було подано в контексті апеляції, поданої М. А. на рішення Conseil du contentieux des étrangers (Рада з питань притулку та імміграції, Бельгія), в якому відхиляється його позов про скасування рішень, які зобов'язують його залишити територію Бельгії та забороняючи йому в'їзд на цю територію. Заявник, що підлягає поверненню до своєї країни громадянства, посилається на порушення прав його доньки, як громадянки ЄС у випадку його повернення. Проблема для розгляду Суду стосується тлумачення статті 5 Директиви 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про загальні стандарти та процедури в

державках-членах щодо повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають (ОВ 2008 L 348, стор. 98), читати у поєднанні зі статтею 13 цієї директиви та зі статтями 24 та 47 Хартії основних прав Європейського Союзу [69].

З урахуванням того, що зі статті 5(b) директиви 2008/115 випливає, що, розглядаючи рішення про повернення, держави-члени повинні також належним чином враховувати сімейне життя. Статтю 7 Хартії, яка стосується, серед іншого, права на повагу до сімейного життя, на яке може покладатися громадянин третьої країни, який незаконно перебуває, який, як і М.А., є батьком неповнолітньої дитини, слід читати у поєднанні зі ст. 24(2) Хартії, яка встановлює обов'язок враховувати найкращі інтереси неповнолітньої дитини, - Суд постановив, що стаття 5 Директиви 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про загальні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають у поєднанні зі статтею 24 Хартії основоположних прав. Європейського Союзу, слід тлумачити як означаючи, що держави-члени зобов'язані належним чином враховувати найкращі інтереси дитини до прийняття рішення про повернення, яке супроводжується заборонаю на в'їзд, навіть якщо особа, якій це рішення адресовано, є батьком неповнолітнього [69].

У справі С-673/19 запит було зроблено в контексті спорів між М, А і Т та Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (державний секретар з питань юстиції та безпеки; «державний секретар») щодо можливої компенсації шкоди, завданої в результаті їхнього затримання. з метою їх передачі з Нідерландів до іншої держави-члена. Питання національного судового розгляду полягало в затриманні осіб, яким було відмовлено в міжнародному захисті у зв'язку з наданим їм статусом біженця в інших державах-членах ЄС. Розгляд в Суді ЄС по даній справі стосується тлумачення статей 3, 4, 6 та 15 Директиви 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про загальні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення

незаконно перебувають громадяни третіх країн. При розгляді, Суд встановив, що ні стаття 6(2) Директиви 2008/115, ні будь-яке інше положення цієї директиви не перешкоджає державі-члену, за таких обставин, як ті, що розглядаються в головному провадженні, помістити громадянина третьої країни, який незаконно перебуває на своєму територію адміністративного арешту з метою передачі його чи її до іншої держави-члена, в якій цей громадянин має дозвіл на проживання, без попереднього прийняття проти нього рішення про повернення, оскільки таке рішення гіпотетично не може бути винесено. Примусове переміщення та тримання під вартою громадянина третьої країни за обставин, подібних до тих, що розглядаються в головному провадженні, підлягають повному дотриманню основних прав, зокрема тих, які гарантуються Європейською конвенцією. Суд постановив, що статті 3, 4, 6 і 15 Директиви 2008/115/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про загальні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають у третіх країнах, слід тлумачити як не виключають Держави-члена від адміністративного затримання громадянина третьої країни, який незаконно проживає на її території, з метою здійснення примусової передачі цього громадянина до іншої держави-члена, в якій цей громадянин має статус біженця, якщо цей громадянин відмовився виконувати вимоги щоб виїхати до цієї іншої держави-члена, і неможливо винести йому або їй рішення про повернення [70].

Також, досить частим приводом для розгляду в Суді Є є проблемні питання, що виникають у сфері надання притулку.

Об'єднані справи C-540/17 і C-541/17 стосувалися двох громадян Сирії, які після отримання статусу біженця в Болгарії в'їхали в Німеччину протягом 2014 року та подали нову заяву про надання притулку. Заяви були відхилені як неприйнятні. Федеральний адміністративний суд (*Bundesverwaltungsgericht*) передав справу до CJEU стосовно сумісності переглянутої Директиви про процедури надання притулку, зокрема, коли відхиляють заяву як

неприйнятну через статус біженця, який був наданий в іншій державі-члені (у даному випадку Болгарії). Суд підтвердив загальний і абсолютний характер заборони, викладеної в розділі 4 Хартії ЄС, яка тісно пов'язана з повагою до людської гідності і яка забороняє, без будь-якої можливості відступу, нелюдське або принижує гідність поводження на будь-якому етапі надання притулку [71].

У справі C-556/17 запитуючий суд вважав, що угорське законодавство не гарантує права на ефективний засіб юридичного захисту, закріпленого в переглянутій Директиві про процедури притулку, статтею 46(3) та Статуті ЄС, статтею 47 з огляду на те, що пан Торубаров жив, за відсутності остаточного рішення щодо заяви, у ситуації правової невизначеності без будь-якого статусу захисту на території Угорщини. Суд звернувся до Суду ЄС з проханням прояснити, чи положення законодавства ЄС дозволяють змінювати рішення через порушення національного законодавства, яке забороняє йому це право. Суд постановив, що редакція Директиви про процедуру надання притулку, стаття 46(3), *ex nunc* експертиза всіх відповідних елементів факту та права, поданих заявником про міжнародний захист, виявила, що заявнику має бути надано захист, коли адміністративний або квазісудовий орган приймає протилежне рішення без встановлення нових елементів для обґрунтування нової оцінки. , цей суд або трибунал повинен змінити це рішення. Рішення суду може бути прийняте, навіть якщо воно не відповідає своєму попередньому вироку, і замінює його своїм власним рішенням, не застосовуючи при необхідності національне законодавство, яке забороняє йому продовжувати діяти таким чином [72].

Скасування статусу міжнародного захисту на підставі статей 14(4)–(6) у світлі TFEU, TEU та Хартії ЄС було розглянуто в об'єднаних справах C-391/16, C-77/17 та C-78/17 . Суд постановив, що розгляд переробленої Директиви про кваліфікацію, статті 14(4)–(6) не виявив жодного фактора, який би вплинув на чинність положень ДФЄС, статті 78(1) та Хартії ЄС, статті 18. Громадянин третьої країни, у якого статус біженця

було скасовано, коли він/вона вчинив злочин, продовжуватиме залишатися біженцем, але втратить офіційний статус біженця, в результаті чого він/вона більше не матиме права та переваги, передбачені директивою. Суд також встановив, що законодавство ЄС (перероблена Директива про кваліфікацію та Хартія ЄС) передбачає більш широкий міжнародний захист, ніж той, що гарантується Женевською конвенцією (тобто щодо поваги до приватного та сімейного життя, свободи вибору професії та права на займатися роботою, соціальним забезпеченням, соціальною допомогою та охороною здоров'я). Важливо зазначити, що ЄС оголошує себе компетентним перевіряти дійсність положень переглянутої Кваліфікаційної директиви у світлі первинного законодавства ЄС, а також у контексті цієї перевірки «перевіряти чи відповідає рівню захисту, гарантованого правилами Женевської конвенції» [73].

Враховуючи наявність різних інтересів держав-членів ЄС поширеними і досі є справи щодо проблем визначення держави-члена, відповідального за розгляд заяви про міжнародний захист, поданої в одній із держав-членів громадянином третьої країни або особою без громадянства.

Так, у справі C-163/17 Суд постановив, що закон ЄС слід тлумачити так, що питання, чи виключає стаття 4 Хартії передачу, відповідно до статті 29 Регламенту «Дублін III», заявника про міжнародний захист до держави-члена, яка відповідно до цього регламенту є зазвичай відповідальний за розгляд своєї заяви про міжнародний захист, якщо у разі надання такого захисту в цій державі-члені заявник піддавався б значному ризику зазнати нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження у значенні статті 4 Хартії, з огляду на умови життя, з якими він, як очікується, зіткнеться як особа, яка отримує міжнародний захист у цій державі-члені, підпадає під його сферу дії. Статтю 4 Хартії слід тлумачити так, що не перешкоджає такій передачі заявника про міжнародний захист, якщо тільки суд, який розглядає позов про оскарження рішення про передачу, не визнає на основі об'єктивної, достовірної, конкретної та належним чином оновленої

інформації та беручи до уваги стандарт захисту основних прав, гарантований законодавством ЄС, що цей ризик є реальним для цього заявника через той факт, що в разі його передачі він опиниться, незалежно від його бажання та особистого вибору, у ситуація надзвичайної матеріальної бідності [74].

У об'єднаних справах C-582/17 та C-583/17, до Суду ЄС було запропоновано роз'яснити застосовність права на ефективний засіб юридичного захисту проти рішення про передачу згідно з Регламентом Дублін III. Зокрема, Суд постановив, що регламент слід тлумачити так, що громадянин третьої країни, який подав заяву про міжнародний захист у першій державі-члені, потім залишив цю державу-член і згодом подав нову заяву про міжнародний захист у другій державі-члені. Держава, в принципі, не має права посылатися на позов (відповідно до статті 27(1)) у другій державі-члені проти рішення про передачу за критерієм визначення відповідальності (викладеного у статті 9) [75].

Крім того, Суд ЄС здійснює тлумачення статей установчих договорів. Так, у справі C-304/14 Суд надав тлумачення ст. 20 ДФЄС. Запит було подано в ході судового розгляду між громадянкою третьої країни та матір'ю маленької дитини, яка є громадянкою Союзу, - та держсекретарем Міністерства внутрішніх справ щодо наказу про депортацію з території Сполученого Королівства до третьої країни через її судимість. Громадянка третьої країни, вийшла заміж за громадянина Великобританії і їй було надано безстрокове перебування у Сполученому Королівстві. У 2011 році у Великобританії народилася дитина від шлюбу. А наступного року цю громадянку було засуджено до позбавлення волі, внаслідок чого згодом вона була повідомлена про те, що через її засудження вона може бути депортована з Сполученого Королівства. Розпорядження про депортацію із Сполученого Королівства до третьої країни було видано відповідно до розділу 32(5) Закону про кордони. Громадянка третьої країни оскаржила наказ і в ході судового розгляду даної справи Вищий трибунал (Палата з питань імміграції та притулку) вирішив зупинити провадження та направити до Суду ЄС

питання для попереднього рішення: чи законодавство ЄС, зокрема стаття 20 ДФЄС, забороняє державі-члену вислати зі своєї території до країни, що не входить до Союзу, громадянина не Союзу, який є батьком та основним опікуном дитини, яка є громадянином цієї держави-члена (і, отже, громадянин Союзу), де це позбавить дитину громадянина Союзу справжнього користування суттю своїх прав як громадянина Європейського Союзу? [76]

У відповідь на зазначене питання Суд ЄС вирішив, що статтю 20 ДФЄС слід тлумачити як виключає законодавство держави-члена, яке вимагає, щоб громадянин третьої країни, який був засуджений за кримінальний злочин, був висланий з території цієї держави-члена до третьої країни, незважаючи на той факт, що цей громадянин є первинний опікун малолітньої дитини, який є громадянином цієї держави-члена, в якій вона проживає від народження, не скориставшись своїм правом на свободу пересування, коли видворення відповідної особи вимагало б від дитини залишити територію Європейського Союзу, тим самим позбавляючи його справжнього користування своїми правами як громадянина Союзу. Однак за виняткових обставин держава-член може прийняти захід про видворення за умови, що він ґрунтується на особистій поведінці цього громадянина третьої країни, яка повинна становити справжню, наявну та досить серйозну загрозу, що негативно зачіпає один із фундаментальних інтересів суспільства цієї держави-члена, і що він ґрунтується на врахуванні різних залучених інтересів, питання, які має вирішувати національний суд [76].

Отже, правове регулювання спільної імміграційної політики здійснюється первинним і вторинним законодавством ЄС. Установчі договори встановлюють основи, які повинні стати базовими для побудови всієї системи імміграційного регулювання в ЄС. Завдяки тому, що вони запровадили юридично обов'язкові норми для країн-членів ЄС, було встановлено превалювання наднаціональних юридичних інструментів над

національним законодавством держав-членів, що сприяло побудові чіткої імміграційної системи за участі інституційних органів Євросоюзу.

Регламенти та Директиви, як акти вторинного законодавства, мають не менш важливе значення. Їх положення чітко регулюють конкретні напрямки імміграційної політики та встановлюють правила, яких повинні дотримуватись всі держави-члени ЄС та імплементувати їх в своє національне законодавство з метою встановлення єдиної спільної системи імміграційної політики.

Акти вторинного законодавства, на нашу думку, є досить ефективними засобами регулювання імміграційної політики в ЄС, адже вони є гнучкими та постійно оновлюються і їх застосування, чинність та належність постійно перевіряється практикою Суду ЄС, який має значну компетенцію та юрисдикцію щодо розгляду справ, пов'язаних з питаннями регулятивної бази спільної імміграційної політики ЄС.

Завдяки Судовій практиці забезпечується ефективний механізм дотримання державами-членами законодавства ЄС у сфері правового регулювання імміграційної політики, зокрема, установчих договорів, директив та регламентів. При цьому, Суд ЄС розглядає справи у різних випадках: за поданням судів держав-членів для тлумачення положень законодавства ЄС, за поданням судів держав-членів щодо невідповідності одних положень законодавства ЄС іншим; за поданням Комітету щодо невиконання однією з держав-членів положень законодавства ЄС. Суд ЄС при визначенні юрисдикції для розгляду справи, розглядає питання по всіх напрямках імміграційної політики ЄС, що врегульовані відповідними правовими актами Союзу. Такий механізм є ефективним і сприяє виявленню існуючих проблем в законодавстві ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В ІМІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ

3.1 Договірний механізм співробітництва України з Європейським Союзом в імміграційній сфері

Як вже зазначалось, одним із напрямків спільної імміграційної політики ЄС є співробітництво з третіми країнами у сфері імміграції. Особливо ця співпраця націлена на ті країни, які межують територіально з Євросоюзом. Україна є одним з важливих партнерів ЄС в питанні імміграції, тому договірна база та механізм співробітництва з Україною почали формуватись ще з 1994 року, коли було укладено Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [77]. Відповідно до положень даної угоди забезпечувалась встановлення спільного регулювання трудової імміграції. Зокрема, ст. 25 Угоди передбачає укладення угод між сторонами для того щоб координувати систему соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і працюють на законних засадах на території держави-члена, натомість такі самі умови повинні бути і в робітників, які є громадянами держави-члена і на законних засадах працюють в Україні. Крім того, відповідно до положень Угоди, українські робітники не повинні піддаватись дискримінації на території держав-членів. На основі цього згодом було підписано Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Згідно її положень, передбачалось створення умов для приєднання України до важливих міжнародних договорів у сфері міграції, зокрема, Конвенції ООН 1951 р. про статус біженців та Європейської соціальної Хартії в розділі, що стосується працівників-мігрантів. Також до уваги брались питання загальноєвропейської безпеки, у контексті якої від України потребувалось посилити прикордонний та імміграційний контроль для запобігання нелегальній міграції [77].

У 2004 році, під час розширення кордонів ЄС, було впроваджено Європейську політику сусідства, що у відносинах з Україною було реалізовано в прийнятті Плану Дій «Україна – Європейський Союз». Згідно положень даного плану дій, двостороннє співробітництво ЄС та України заключалось в регулюванні наступних напрямків - реадмісії та міграції, управління кордонами, торгівлею людьми та наркотичними засобами [78]. Надалі цей План дій оновлювався та розширювався. Так, у 2007 році було додано питання регулювання надання притулку, візові питання, корупція, правове співробітництво. Крім того, згідно нового плану дій, запроваджувалось утворення Державної міграційної служби України, було висунуто пропозицію щодо укладення угоди про реадмісію та паралельне підписання Угоди про спрощення оформлення віз.

Таким чином було укладено два важливих договори між Україною та ЄС, які стали ключовими в процесі становлення договірних відносин між Україною та ЄС у сфері міграції.

Угода між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) про реадмісію осіб була підписана 18 червня 2007 року. Дана угода є чинною до цього часу і встановлює процедурні вимоги щодо ідентифікації, повернення та повторний допуск осіб, які є громадянами України, держав-членів ЄС, громадян третіх держав та осіб без громадянства, які незаконно в'їжджають або перебувають на території України чи держав-членів ЄС, до своїх країн [79].

Стаття 2 Угоди встановлює, що «запитувана держава на запит Запитуючої держави та без будь-яких інших формальностей, крім тих, що передбачені цією Угодою, приймає на свою територію всіх осіб, які не виконують чинних умов стосовно в'їзду на територію Запитуючої держави чи перебування на ній або припинили виконувати такі умови, якщо надано докази відповідно до статті 6 цієї Угоди того, що вони є громадянами Запитуваної держави. Запитувана держава, у випадку необхідності, невідкладно видає особі, реадмісію якої погоджено, проїзні документи

строком дії не менш ніж 6 місяців, незалежно від бажання особи, яка підлягає реадмісії. Якщо з юридичних або фактичних причин відповідна особа не може бути передана протягом періоду дії попередньо виданого їй проїзного документа, Запитувана держава протягом 14 календарних днів подовжує строк дії цього проїзного документа або, у випадку необхідності, видає новий проїзний документ з таким самим строком дії» [79]. Якщо Запитувана держава протягом 14 календарних днів не видала проїзного документа, не подовжила строку його дії або, у випадку необхідності, не поновила його, Запитувана держава повинна погодитися визнати документ, строк дії якого закінчився [79].

Згідно ст. 3 Угоди: «Запитувана держава на запит Запитуючої держави та без будь-яких інших формальностей, крім тих, що передбачені цією Угодою, приймає на свою територію громадян третіх країн чи осіб без громадянства, які не виконують чинних умов стосовно в'їзду на територію Запитуючої держави або перебування на ній або припинили виконувати такі умови, якщо надано докази відповідно до статті 7 цієї Угоди того, що такі особи: незаконно в'їхали на територію держав-членів безпосередньо з території України або на територію України безпосередньо з території держав-членів, або на момент в'їзду мали дійсний дозвіл на проживання, виданий Запитуваною державою, або на момент в'їзду мали дійсну візу, видану Запитуваною державою, і в'їхали на територію Запитуючої держави безпосередньо з території Запитуваної держави» [79].

Угода передбачає регулярні та прискорені процедури повторного допуску, строки, а також засоби доказування громадянства та походження. Важливість Угоди про реадмісію осіб ґрунтується на необхідності спільної боротьби з нелегальною міграцією.

На черговому Дванадцятomu засіданні Спільного комітету з питань реадмісії «Україна – ЄС», що проводиться відповідно до статті 15 Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб, сторони зазначили, що виконання Угоди

про реадмісію осіб між Україною та ЄС є одним із найважливіших показників дотримання Україною її зобов'язань із дотримання вимог безвізового режиму з ЄС. Враховуючи той факт, що частка повернень осіб в Україну продовжує перевищувати 80%, то, на думку сторін, виконання Угоди Україною є одним із найефективніших у порівнянні з виконанням аналогічних Угод між ЄС та іншими державами [80, с. 118].

Друга ж Угода про спрощення оформлення віз 2007 р. з часом змінювалась. В першій редакції вона встановила спрощення оформлення віз громадянам України для перебування на території Європейського Союзу, зокрема, були визначені види осіб, що мають право на видачу та оформлення багаторазових віз. Крім того, дана Угода надала перспективи запровадження взаємного безвізового режиму [81, с. 167].

Так, в 2010 році Україні було надано План дій щодо запровадження безвізового режиму для короткотермінових поїздок громадян України до держав-членів у зв'язку з чим вже наступного року Україною було затверджено Національний план з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Відповідно до нового плану, Україна зобов'язувалась ухвалити необхідне законодавство та державні програми у сфері безпеки документів, боротьби з нелегальною міграцією, реадмісії, громадського порядку та безпеки, тощо. Крім того, в Плані дій встановлений пункт «Управління міграцією», відповідно до якого в Україні повинне відбуватись запровадження механізму моніторингу міграційних потоків, що визначатиме регулярно оновлюваний міграційний профіль України з даними як про нелегальну, так і легальну міграцію, а також утворення органів, відповідальних за збирання та аналіз даних про обсяги і потоки міграції; послідовне впровадження ефективної методології виявлення нелегальної міграції всередині країни, аналіз ризиків (включаючи звітування відповідних відомств та аналіз на кожному адміністративному рівні, наприклад, регіональному, центральному), а також розслідування справ

про організовану нелегальну міграцію, включаючи ефективну співпрацю між відповідними установами [82].

Забезпечення належної інфраструктури (включаючи центри утримання), посилення спроможності відповідальних органів у забезпеченні ефективного вислання з території України громадян третіх держав, які нелегально перебувають у країні та/або перетинають її територію; схвалення законодавства у сфері надання притулку у відповідності до міжнародних стандартів (Женевської конвенції про статус біженців 1951 року, Нью-Йоркського протоколу щодо статусу біженців 1967 року) та стандартів ЄС, що передбачатиме підстави для міжнародного захисту (включаючи допоміжні форми захисту), процедурні правила перевірки звернень за міжнародним захистом, а також права шукачів притулку та біженців.

Наступним і на даний момент останнім етапом розвитку договірного співробітництва між Україною та ЄС у сфері імміграції є Порядок денний асоціації та найважливіший договір у співпраці України та ЄС - Угода про асоціацію з ЄС.

Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію 2009 року встановив блок питань, які сприятимуть укладенню Асоціації в сфері міграції. Так, в розділі про співробітництво сторін у сфері юстиції, свободи і безпеки передбачається: розвиток ефективного управління міграцією з метою боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою та торгівлею людьми за підтримки ЄС; імплементація Конвенції ООН 1951 року і Протоколу 1967 року про статус біженців; активний візовий діалог для запровадження у довгостроковій перспективі безвізового режиму між Україною та ЄС, і, при цьому, приділяти особливу увагу питанням безпеки документів, нелегальної міграції, реадмісії, громадського порядку і безпеки та зовнішніх зносин; розробка та впровадження стратегії, правової бази та процедури інтегрованого управління кордонами [83].

Що стосується безпосередньо Угоди про асоціацію з ЄС, то даний договір є самим значним договором, що закріпив співробітництво України та ЄС в питаннях міграції. Як зазначено в преамбулі Угоди: «Сторони домовились про укладення даної угоди зобов'язуючись посилювати діалог, який ґрунтується на основних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності й партнерства, та співробітництво з питань міграції, надання притулку та управління кордонами, використовуючи системний підхід та приділяючи увагу законній міграції і співробітництву в боротьбі з незаконною імміграцією, торгівлею людьми, а також ефективному виконанню положень Угоди про реадмісію» [84]. Тобто, сторони беруть на себе зобов'язання співпрацювати та розробляти спільні плани по співробітництву щодо питань міграції та виконання Угоди про реадмісію. Крім того, в третьому розділі угоди стаття 16 повністю присвячена питанню міграції. Згідно її положень, сторони підтверджують важливість спільного управління міграційними потоками між їхніми територіями та надалі розвиватимуть всеохоплюючий діалог щодо всіх питань у сфері міграції, зокрема нелегальної міграції, легальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон та торгівлі людьми, а також включення проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти [84].

Конкретне співробітництво в сфері міграції зосереджується, зокрема, в подоланні причин виникнення міграції; спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією; запровадженні всеохоплюючого діалогу з питань притулку, зокрема стосовно практичних аспектів реалізації Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та інших відповідних міжнародних документів, а також шляхом забезпечення поваги принципу «невислання»; правилах щодо доступу, забезпеченні прав та статусу осіб, яким надано доступ, гідному поводженні та інтеграції іноземців, які проживають на законних підставах; подальшому розвитку оперативних

заходів у сфері управління кордонами. Статті 17 та 18 Угоди встановлюють недискримінаційне гідне поводження з працівниками з України в ЄС та їх мобільність. Крім того, згідно ст. 19 Угоди, сторони забезпечують повне виконання угоди про реадмісію, угоди про спрощення оформлення віз та План дій щодо лібералізації візового режиму з метою досягнення посилення мобільності громадян і подальшого прогресу у візовому діалозі [84].

Таким чином, угода про асоціацію з ЄС є важливим документом, який покладає обов'язки на сторін договору у сфері міграції. Угода про асоціацію встановлює ті базиси співробітництва ЄС та України в сфері міграції, які є необхідними, важливими та на основі яких будуть в подальшому розроблятися нові плани дій, рекомендації, угоди тощо, що стосуються спільної діяльності в регулюванні, контролі легальної міграції та перешкоджанні, зменшенні нелегальної імміграції.

3.2 Інституційний механізм співробітництва України з Європейським Союзом в імміграційній сфері

Крім договірної бази, співробітництво між ЄС та Україною відбувається також шляхом встановлення інституційного механізму у сфері міграції, який практично допомагає виявити проблеми, знайти шляхи їх вирішення та запровадити єдину ефективну систему співробітництва щодо регулювання легальної міграції та запобігання нелегальній міграції.

В цьому напрямку запроваджений Спільний комітет з питань реадмісії, який на сьогодні є основним інструментом, що використовується для оцінювання ефективності імплементації Угоди про реадмісію. Згідно ст. 15 Угоди про реадмісію, договірні сторони утворюють Спільний комітет з реадмісії метою якого є допомога у співпраці ЄС та України щодо тлумачення та застосування на практиці даної Угоди [79]. Завданнями та функціями даного Комітету є моніторинг щодо застосування угоди, проведення на основі цього обміну інформацією, надання рекомендацій та консультацій щодо положень угоди та внесення змін до неї, встановлення

імплементацийних вимог щодо угоди [79]. Дана стаття вказує, що рішення, які прийняті Комітетом є обов'язковими для виконання сторонами. Крім того, ст. 15 Угоди передбачає прийняття власного регламенту комітетом [79].

Комітет складається з представників сторін, які збираються на засідання за вимогою однієї із сторін. Варто зазначити, що на практиці, Комітет збирається двічі на рік, по черзі в Україні та в Брюсселі. На цих засіданнях проводяться переговори щодо укладення імплементацийних протоколів до зазначеного документа, аналізу досягнень та ефективності по виконанню угоди, а також розгляд статистики по реадмісії. Відповідна взаємодія при переговорах проводиться з компетентними органами держав-членів Євросоюзу та Державної міграційної служби України, Міністерством внутрішніх справ України.

Останнє засідання Комітету, а саме чотирнадцяте, відбулось 18.11.2021 року в форматі відеоконференції. Участь в засіданні від України взяли представники ДМС України, МВС України, МЗС України, адміністрації Державної прикордонної служби та Міністерства фінансів. Щодо Європейської сторони, то в засіданні були присутні представники Європейської комісії та ряд представників держав-членів, що зацікавлені в присутності та співпраці. Під час засідання останні зазначили, що Україна відмінно виконує положення Угода та взаємодіє з Євросоюзом в питанні реадмісії незважаючи на складну ситуацію, пов'язану з поширенням пандемії COVID-19 [85].

Ще одним інституційним механізмом є укладення меморандуму про співпрацю між Державною міграційною службою України (ДМС) та Міжнародним центром розвитку міграційної політики (ICMPD). ICMPD це європейська організація, що заснована в 1993 році та має статус спостерігача при ООН. Крім того, вона співпрацює більш ніж 200 партнерами, зокрема, установами ЄС. Організація створена для регіонального підходу ефективної співпраці та партнерства у сфері міграції. У 2019 році Україна підписала меморандум про співпрацю з даною організацією, що створило передумови

для спільних проектів, програм та поглибленого двостороннього співробітництва щодо міграції. Положення Меморандуму, зокрема, ст. 3 передбачає, що для його реалізації діють наступні органи: структурні підрозділи Апарату ДМС та/або територіальні органи ДМС, а з іншої сторони Регіональне координаційне бюро для країн Східної Європи та Центральної Азії [86].

Основні питання, які розглядаються при веденні співпраці ЄС та України в рамках взаємності ДМС та ICMPD, є: протидія нелегальній міграції, реадмісія, притулок та міжнародний захист, питання громадянства, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Таке співробітництво сприяє не тільки ефективному механізму побудови міграційної системи ЄС-Україна, але і налагодженню контактів у регіоні Східного партнерства ЄС та спільній діяльності з метою формування шляхів вирішення міграційних криз.

23.11.2021 відбулася IV Міжнародна конференція з питань управління кордонами, на якій пройшли відкриті дискусії щодо пошуку дієвих практичних рішень проблем, що виникають у двох сферах: управління кордонами як гарантія безпеки та інформаційні потоки в контексті управління кордонами [87].

Також, в рамках взаємодії у сфері управління кордонами, у 2007 році було підписано Робочі домовленості про оперативне співробітництво між Державною прикордонною службою України та Європейським Агентством з охорони зовнішніх кордонів держав-членів ЄС (FRONTEX). Для впровадження ефективного співробітництва укладаються Плани оперативного співробітництва між Україною та ЄС строком на три роки. Основними напрямками співпраці є: протидія нелегальній міграції та транскордонній злочинності засобами прикордонного контролю; посилення безпеки на кордонах між державами-членами ЄС та Україною; розвиток добрих стосунків та взаємної довіри між органами прикордонної охорони на кордонах між державами-членами ЄС та Україною.

Минулого року при здійсненні співробітництва з Фронтекс, між Україною та ЄС було проведено операцію «Координаційні пункти. Авіа», проведено тренінги курси конференції щодо міграції, здійснено обмін інформацією щодо виявлення правопорушень в авіаційних пунктах пропуску PULSAR, виконано обмін статистичними даними щодо ризиків країн «Східного партнерства», а також поновлено Угоду щодо співпраці та членства в мережі партнерських академій Агенції FRONTEX [88].

Група Комісії ЄС з підтримки України та Консультативна місія ЄС в Україні також беруть активну участь в контексті співробітництва ЄС та України у сфері міграції, ціллю яких є підтримка України в процесі імплементації Угоди про асоціацію з ЄС та допомога призводити механізми управління кордонами згідно зі стандартами ЄС. Так, за сприяння цих органів, в Україні на рівні міністерств уже створено міжвідомчу робочу групу щодо Інтегрованого управління кордонами, яке полягає в створенні на рівні міністерств міжвідомчої робочої групи, сприяння в розробці стратегії та надання інших стратегічних консультацій тощо. Керівник сектору цивільної безпеки КМЄС Браян Річард вказав: «ЄС надає Україні підтримку щодо розробки стратегії ІУК через різні відомства та організації, зокрема: КМЄС, Frontex, Групу радників високого рівня ЄС щодо ІУК, проект ЄС, Групу підтримки України, а також Представництво ЄС в Україні» [89, с. 286].

Крім того, є ряд інститутів, які своєю діяльністю частково зачіпають питання щодо міграції в контексті співробітництва ЄС та України. Для прикладу, співпраця України з Європейським поліцейським офісом (Європол). У 2009 році була підписана Угода між Україною та Європолом, як з правоохоронною організацією ЄС, про стратегічне співробітництво. Це співробітництво зараз сприяє координації зусиль договірних сторін в запобіганні і протидії будь-яким формам міжнародної злочинності, торгівлі людьми та нелегальній міграції. Успіхом такої співпраці стало використання захищеної мережі для обміну інформацією SIENA, що слугує засобом для

перевірки фізичних та юридичних осіб, в результаті чого відкриваються оперативно-розшукові справи [88].

Варто зазначити, що інституційний механізм співробітництва ЄС та України в сфері міграції лише розвиватиметься. Як зазначає Н.Б. Мушак: «Завдяки ратифікації у 2017 р. Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції їх співпраця здійснюватиметься шляхом створення спільних слідчих груп, оперативного обміну інформацією, координації дій з протидії транскордонній злочинності, сприяння збору доказів, проведення інших процесуальних дій та надання правової допомоги» [90, с. 79]. Також, нещодавно були розпочаті переговори щодо приєднання України до Європейської міграційної мережі (ЄММ) у якості спостерігача.

3.3 Основні форми та напрями співпраці України з Європейським Союзом в імміграційній сфері

Співробітництво України з ЄС у сфері міграції націлене насамперед на отримання взаємної вигоди. Євросоюз прагне зменшити кількість нелегальних мігрантів та забезпечити контроль за легальною імміграцією, натомість Україна отримає вдосконалення законодавства в даній сфері та його наближення до ЄС.

Європейський Союз зацікавлений в такому співробітництві адже це сприятиме регулюванню легальної імміграції з України та контролю за нелегальною імміграцією як українців, так і громадян третіх держав та осіб без громадянства, що прямують до ЄС через територію України. Представники ЄС неодноразово зазначали, що вони мають великий інтерес щодо співробітництва з Україною в даній сфері. Саме тому було укладено ряд Договорів та встановлено інституційний механізм співробітництва, що є основними формами імміграційної співпраці.

Однак, ці форми не обмежуються зазначеним. Так, зокрема, формою співробітництва України та ЄС у сфері імміграції є постійне зміцнення

спільних взаємозв'язків. Досить часто проходять переговори на політичному рівні за участі представників ЄС та України, які обговорюють нагальні потреби та проблеми у сфері імміграції. Поглиблення взаємозв'язків сприяє впровадженню договірному механізму, а також налагодженню співпраці для швидкого реагування та вирішення проблем обох сторін. Такі питання як протидія нелегальній міграції, захист кордонів тощо потребують спільної політичної стратегії та єдиних установ.

Іншою формою є оновлення діючих стратегій та підготовка нових. У сучасному світі необхідно поєднувати традиційні підходи до дипломатії, безпеки та оборони з ефективними дипломатичними зусиллями у сфері імміграції. Так, за підтримки МЗС України 18.10.2021 було проведено конференцію з делегацією Європейської міграційної мережі. Шляхом дипломатичних переговорів встановлювались перспективи та шляхи приєднання України до роботи в організації як спостерігача. Крім того, компетентними органами державної влади сьогодні постійно ведуться і ряд інших переговорів з метою розширення механізмів співпраці з ЄС в сфері імміграції.

Ще однією не менш важливою формою співпраці ЄС та України в сфері імміграції є зміцнення механізмів громадської дипломатії. Для поглиблення можливостей легальної імміграції, Україна намагається дотримуватись як принципів ЄС та його глобальних прагнень, так і власних інтересів та надання можливостей своїм громадянам. Україна працює у тісній співпраці з державами-членами та недержавними партнерами ЄС для підтримання та впровадження академічної мобільності, асоціацій випускників та молодіжних ініціатив. На таких основах є доступ до програм: Erasmus+, програм академічного обміну, Horizon 2020, програм розвитку наукових досліджень та інновацій, тощо [91].

Крім того, з огляду на розглянуті раніше договірний та інституційний механізми співробітництва України та ЄС можна визначити основні напрями цієї співпраці в імміграційній сфері. Ці напрями відрізняються від широкого

кола напрямів спільної імміграційної політики ЄС, зокрема, тому що стосуються зовнішнього співробітництва та партнерства у цій сфері з третьою державою. Однак, ця співпраця є доволі ефективною з огляду на імміграційну політику ЄС, тому існує ймовірність, що її напрями будуть збільшуватись.

Так, перший напрям, який можна виділити у співпраці України та ЄС є лібералізація візового режиму. У 2017 році відповідно до плану ЄС щодо розвитку керованої та безпечної мобільності з країнами Східного партнерства набув чинності безвізовий режим для короткострокового перебування в Європі громадян України, які мають біометричні паспорти. Введення безвізового режиму стало прямим результатом діалогу між ЄС та Україною щодо візової лібералізації, який було запущено ще у 2008 році. План дій з лібералізації візового режиму є загальною процедурою для країн Східного партнерства, що включає чотири блоки стандартів, зокрема, безпека документів та запровадження біометричних паспортів; управління кордонами, міграція та надання притулку; громадський порядок та безпека; зовнішні відносини та основні права. Всі зазначені контрольні показники були повністю забезпечені Україною, в результаті чого наша держава була включена до списку третіх країн, громадяни яких звільнені від віз для відвідування країн Шенгенської зони [88].

Однак, з метою відсутності зловживання безвізовим режимом, Європейська комісія розробила та опублікувала Перший звіт у рамках моніторингу щодо механізму призупинення безвізового режиму, який передбачає можливість тимчасового повернення до необхідності дотримання вимог у разі невідповідності критеріям лібералізації. У звіті наголошується, що Україна загалом продовжує виконувати необхідні для продовження безвізового режиму умови, проте надалі необхідно врахувати низку вимог, зокрема, забезпечити подальше здійснення антикорупційних реформ. Крім того, в рамках політики ЄС щодо посилення контролю кордонів до кінця

2021 року, для виявлення осіб, які становлять загрозу безпеці, буде запроваджено перевірку через Європейську систему авторизації в'їзду Etias.

Варто зазначити, що завдяки візовій лібералізації в Україні відбуваються глибинні реформи у сфері безпеки, що забезпечують нові переваги не лише для тих громадян, які користуються режимом безвізу, а й для тих, хто не виїжджає з України. Таким чином, розширено мережу центрів з надання адміністративних послуг населенню, посилено безпеку документів та захист персональних даних, покращено контроль над процесами на кордоні, зокрема, роботою фітосанітарної та митної служби. Також, підвищується престиж українського паспорта та громадянства, що сприяє національній інтеграції та знижує інтерес громадян до отримання паспортів інших держав; розвивається транспортна та туристична інфраструктура маршрутів між Україною та ЄС, на ринок виходять низькобюджетні авіакомпанії. Крім того, зняття логістичних бар'єрів сприяє збільшенню кількості туристичних та ділових поїздок та структурній зміні потоку мандрівників, покращення перспектив двосторонніх відносин, розширення формальних та неформальних горизонтальних зв'язків, що у результаті сприяє покращенню іміджу України в ЄС та популяризує ЄС в Україні [91].

Другий напрям співробітництва ЄС та України у сфері імміграції стосується питання трудової імміграції українців в ЄС. Із запровадженням безвізового режиму кількість українських трудових мігрантів, які переїжджають до Європейського Союзу, почала стрімко рости. Лише у 2019 р. громадяни України отримали 660 тис. дозволів на проживання для здійснення оплачуваної діяльності у державах-членах, ставши найбільшою зовнішньою робочою силою в ЄС. Таким чином, залежність економік держав-членів від працівників з України досягла значного рівня, про що свідчить нестача робочої сили, що спостерігалася під час кризи COVID-19. Трудова міграція в ЄС приносить економічні вигоди обом сторонам, такий обмін пов'язаний з багатьма проблемами. До них належать обмежений захист українських трудових мігрантів, обхід правил оформлення дозволів на

працевлаштування, а також спроби несумлінних суб'єктів заманити українців на сумнівну чи неіснуючу роботу. Щодо правового регулювання цього напрямку, то крім зазначених раніше положень Угоди про асоціацію та законодавства ЄС, що передбачають недискримінаційні умови та відношення до трудови мігрантів з України, як третьої держави, Україна також може укласти двосторонні договори з питань трудової імміграції безпосередньо з державами-членами ЄС [89].

Таким чином, у відповідності до ст. 18 Угоди про асоціацію, яка забезпечує доступ до зайнятості для українських працівників згідно з двосторонніми договорами держав-членів та розширення, вдосконалення вже існуючих таких договорів, Україна підписала Угоду між кабінетом міністрів України та урядом Литовської республіки про працевлаштування та співробітництво у сфері трудової міграції. Згідно ст. 3 даної Угоди, сторони співпрацюють для забезпечення прав та інтересів працівників та їх умов праці, для забезпечення боротьби з нелегальною працею та інших сферах трудової міграції [92]. Угодою встановлюються умови надання дозволів на роботу, візи або дозвіл на тимчасове проживання. Крім того, відповідно до статті 7 Угоди забезпечується рівна заробітна плата для працівників незалежно від того, громадяни якої із сторін перебувають на посаді [92]. На трудящих іммігрантів поширюється законодавство держави, на території якої вони працюють.

Таким чином, дана угода націлена на забезпечення захисту трудових прав як українців, які працюють у Литві, так і литовців, які живуть та працюють у нашій державі.

Подібну угоду було підписано з Чехією, що називається Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про взаємне працевлаштування громадян України та громадян Чеської Республіки. Згідно статті 6 цієї Угоди, на трудящих мігрантів обох держав поширюються умови на отримання дозволу на в'їзд, перебування та виїзд іноземців [93]. Умовою для видачі таких дозволів та робочих віз є забезпечення фінансовими

засобами для його повернення в державу постійного місцепроживання. Також, згідно ст. 10 даної Угоди трудящі мігранти мають право переказувати в свою державу постійного місцепроживання доходи, отримані в результаті його трудової діяльності [93].

Крім того, такі двосторонні договори були також укладені і з багатьма іншими державами-членами ЄС. На даний час також ведуться переговори по укладенню подібних угод і з тими державами-членами, з якими таких договорів ще не було.

Третій напрям співпраці між Україною та ЄС у сфері імміграції, який важливо зазначити, це сфера охорони кордонів між Україною та ЄС, а також контроль за імміграцією. Україні надається велика допомога в запобіганні нелегальної міграції та побудові інфраструктури охорони кордону зі сторони Європейського союзу, адже він має зацікавленість в контролюванні міграції на своїх територіях та гарантіях внутрішньої безпеки. ЄС та Україна мають дуже активну співпрацю у таких сферах, як: притулок та управління кордонами, зокрема в протидії нелегальній міграції; забезпечення права на притулок; інтегроване управління кордонами; оперативних заходах щодо охорони кордону; міграції, - все це проходить в рамках Угоди про асоціацію. У напрямі виконання Угоди про асоціацію в 2017 році була здійснена велика кількість важливих кроків, відповідно до звіту. За допомогою Угоди була затверджена Стратегія міграційної політики України до 2025 року, в яку було включено всі актуальні виклики, наприклад: імміграційний контроль та передбачення гармонізації українського міграційного законодавства із правом Європейського Союзу. Важливим досягненням у сфері охорон кордонів є створення національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства [94, с. 20].

Співпраця з питань управління кордоном підтримує високий рівень прикордонних перевірок і нагляду за кордоном, а також розширює та модернізує засоби фіксованого та мобільного відеоспостереження;

підвищення ефективності прикордонного контролю шляхом впровадження спільних прикордонних перевірок та нагляду за кордоном, а також оперативного обміну інформацією в контактних пунктах. ЄС підтримує Україну в наданні інформації та допомоги при навчанні та становленні кваліфікаційних кадрів у сфері міграційного контролю. Між представниками ЄС та нашої держави продовжується розробка та впровадження спільної методології аналізу ризиків, управління розвідувальною інформацією та потоками даних. Крім того, за технічної підтримки ЄС продовжується процес демаркації кордонів України відповідно до міжнародних стандартів у співпраці з органами влади відповідних сусідніх країн.

Варто зазначити, що крім наведених нами напрямків існують і інші їх класифікації, які встановлюють вчені та науковці. Так, М. Є. Чулаєвська зазначає: «Згідно Угоди про асоціацію, праове регулювання питань щодо співробітництва України та ЄС у сфері міграції можна розділити за двома основними напрямками: 1. Питання, пов'язані із запобіганням і боротьбою з нелегальною міграцією, поліпшенням управління кордонами, наданням притулку тощо; 2. Питання регулювання руху безпосередньо трудових мігрантів, тобто окремі аспекти працевлаштування іноземців в Україні і українців в державах ЄС» [95].

Загалом же, співробітництво України та ЄС потребує ще значного розвитку, адже не вирішує багатьох проблем, які виникають та з якими стикається Україна під час виконання всіх вимог Євросоюзу. Серед стратегічних пріоритетів важливо наголосити на необхідності посилення співпраці України та ЄС у сфері безпеки кордонів. Незважаючи на те, що ЄС та його консультативні місії не мають мандату для надання допомоги Україні в зоні конфлікту на сході, завдання інтегрованого управління та забезпечення безпеки кордонів на цьому проблемному напрямі вимагають термінової та пильної уваги партнерів. Зокрема, оскільки, за даними Державної прикордонної служби України, понад 400 км кордону України з РФ фактично залишається без спостереження, для зменшення ризиків перетину кордону

особами, які несуть загрозу безпеці, необхідно запровадити інноваційні елементи управління кордоном через введення додаткових контрольних фільтрів, які не несуть навантаження на мобільність, але які мають превентивний характер.

Необхідно розробити механізм обміну актуальною інформацією між національними відомствами про списки країн з міграційними ризиками, дати чіткі приписи щодо мандатів служб безпеки (кого потрібно зупиняти і на скільки годин, хто приймає остаточне рішення щодо відмови у в'їзді, реадмісії, надання притулку, хто оплачує витрати виконання того чи іншого рішення). Рекомендується обговорити на двосторонніх переговорах можливість запровадження спільного контролю на кордонах між країнами ЄС та Україною, що дозволить скоротити час пропуску. Рекомендується синхронізувати методики обліку перетинів кордону, зокрема між країнами ЄС.

Як зазначає К. Іващенко-Стадник, Україні та ЄС рекомендовано продовжити інформаційну кампанію, яка пояснює громадянам, що означає подорожувати відповідально, як уберегтися від несумлінних посередників та уникнути ризиків торгівлі людьми, а також роз'яснювати значення надання безвізового режиму для розвитку України та її сусідів, наголошуючи на тому, що й у яких сферах змінилося, крім надання права перетину кордону за спрощеною схемою [91].

Отже, з огляду на здійснений аналіз, правові засади співпраці України з Європейським Союзом в імміграційній сфері базуються на договірному та інституційному механізмі. Договірний механізм складається з основних договорів та угод, що укладені між Україною та ЄС в сфері імміграції. До їх числа відносяться: Угода про реадмісію, Угода про спрощення оформлення віз та Угода про асоціацію. Дані Договори встановили договірні відносини, що сприяють як надійному партнерству для охорони кордонів, регулювання легальної імміграції та протидії нелегальній імміграції, так і встановленню переваг, що сприяють інтеграції України до ЄС.

Інституційний механізм співробітництва України та ЄС в імміграційній сфері встановлюється шляхом створення Комітетів у різних сферах імміграції. Так, Спільний комітет з питань реадмісії є основним інструментом, що використовується для оцінювання ефективності імплементації Угоди про реадмісію. Його засідання відбуваються дві на рік, що сприяє ефективній реалізації практичного співробітництва щодо нагальних проблем стосовно реадмісії та імміграції. Ще одним інституційним механізмом є укладення меморандуму про співпрацю між Державною міграційною службою України (ДМС) та Міжнародним центром розвитку міграційної політики (ICMPD), створена для регіонального підходу ефективної співпраці та партнерства у сфері міграції. Не менш важливими є Група Комісії ЄС з підтримки України та Консультативна місія ЄС в Україні, які також беруть активну участь в контексті співробітництва ЄС та України у сфері міграції, ціллю яких є підтримка України в процесі імплементації Угоди про асоціацію з ЄС та допомагає призводити механізми управління кордонами згідно зі стандартами ЄС.

Крім того, зазначені форми співробітництва не обмежуються інституційним та договірним механізмами. Співпраця ЄС та України у сфері імміграції здійснюється шляхом постійного зміцнення спільних взаємозв'язків, оновлення діючих стратегій та підготовка нових та зміцнення механізмів громадської дипломатії. Основними ж напрямками співробітництва ЄС та України у сфері імміграції, на нашу думку, є лібералізація візового режиму, трудова імміграція та охорона кордонів між Україною та ЄС, контроль за імміграцією.

ВИСНОВКИ

Спільна імміграційна політика ЄС є унікальним явищем, що забезпечує та встановлює механізм регулювання імміграційних процесів шляхом інтеграції держав-членів ЄС. Така система впроваджує ефективні методи та засоби підтримання безпеки та охорони всього Союзу. Політика сприяє координації та спільним зусиллям держав-членів у розбудові єдиної загальної для всіх моделі правового регулювання, що здійснюватиме контроль над імміграційними процесами в Європейському Союзі.

Спільна імміграційна політика ЄС пройшла знайчий шлях свого становлення починаючи з часів післявоєнного стану. Активну участь у розвитку правового регулювання політики брали Європейська комісія та Парламент ЄС, які завжди виступали головними ініціаторами «європеїзації» імміграційної політики та поступового формування європейської стратегії в галузі регульованої міграції. Адже, для інститутів ЄС розвиток спільної політики імміграції – інструмент для побудови «тіснішого союзу», для поглиблення політичної інтеграції, тому загальна політика – безумовний пріоритет у межах простору свободи, безпеки та правосуддя. Цей виправданий підхід, проте, здатний підмінити практичні цілі реалізації, якщо на чільне місце поставлено формальний принцип – поширити повноваження Комісії та Європарламенту на можливо більшу сферу імміграційної політики.

Крім того, за всі періоди свого розвитку політика змінювалась та вдосконалювалась з урахуванням зовнішніх та внутрішніх обставин, що впливали на імміграційні потоки до ЄС. Такі причини продовжують і сьогодні ставити перешкоди у сталому регулюванні даної сфери. Саме тому

спільна імміграційна політика продовжуватиме свій розвиток та вдосконалення, адже нинішні протиріччя між необхідністю спільно регулювати приплив іммігрантів у рамках Єдиного внутрішнього ринку ЄС, з одного боку, і цілком виправданим прагненням держав-членів встановлювати кількісні та якісні характеристики населення на своїй території, з іншого, визначатимуть зміст та межі подальших політичних та законодавчих ініціатив у даному напрямку.

Виходячи з історичного розвитку та концептуальних основ спільної імміграційної політики, доречним та відповідним формулюванням даного поняття можна вважати наступне. Спільна імміграційна політика Європейського Союзу – це унікальне явище, що означає сукупність принципів, норм та методів, які використовують держави-члени ЄС для врегулювання імміграційних процесів. Дана політика заснована на солідарності та є важливим елементом європейської інтеграції держав-членів ЄС у забезпеченні єдиної мети – встановити збалансований підхід до вирішення легальної та нелегальної імміграції в Європейському Союзі.

Спільна імміграційна політика має свої конкретно визначені цілі та завдання, які можуть змінюватись в залежності від поставлених пріоритетів Євросоюзу. Невідемним елементом політики також є основні її принципи, які базуються на зобов'язанні Європи підтримувати універсальні цінності, такі як захист біженців, повага до людської гідності та толерантність.

Варто зазначити, що спільна імміграційна політика не є хаотичною, а здійснюється за конкретно визначеними напрямками. Дослідивши наукові праці вчених з даного питання, а також виходячи з аналізу наявних правових актів ЄС в даній сфері, нами було виділено п'ять основних принципів спільної імміграційної політики ЄС, які, на нашу думку, доцільно зазначити. До їх числа відносяться: регулювання легальної імміграції, інтеграція іммігрантів в ЄС, боротьба з нелегальною імміграцією, охорона кордонів та укладення угод про реадмісію з третіми державами.

Всі зазначені напрямки спільної імміграційної політики ЄС регулюються первинним та вторинним законодавством ЄС. З огляду на положення установчих договорів ЄС, Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС встановлюють основи, які є базовими для побудови всієї системи імміграційного регулювання в ЄС. Завдяки тому, що вони запровадили юридично обов'язкові норми для країн-членів ЄС, було встановлено превалювання наднаціональних юридичних інструментів над національним законодавством держав-членів, що сприяло побудові чіткої імміграційної системи за участі інституційних органів Євросоюзу.

Крім того, при аналізі первинного законодавства ЄС, що регулює сферу імміграції, необхідно зазначити Хартію ЄС, яка є юридично обов'язковою для всіх держав-членів ЄС на рівні з установчими договорами. Згідно її положень забезпечується право на притулок, неприпустимість дискримінації, захист у разі видворення, висилки і видачі, а також право на ефективний судовий захист для іммігрантів.

Щодо актів вторинного законодавства ЄС у сфері імміграції, то вони мають не менш важливе значення. Положення Регламентів та Директив чітко регулюють конкретні напрямки імміграційної політики та встановлюють правила, яких повинні дотримуватись всі держави-члени ЄС та імплементувати їх в своє національне законодавство з метою встановлення єдиної спільної системи імміграційної політики.

З огляду на проаналізовані та зазначені у роботі установчі договори, регламенти та директиви, незважаючи на складність правового регулювання та здійснення спільної всіма державами-членами імміграційної політики, вважаємо, що акти первинного та вторинного законодавства, як і вся правова база ЄС, що регулює спільну імміграційну політику є досить ефективною, адже вона є гнучкою та постійно оновлюється, а її застосування, чинність та належність постійно перевіряється практикою Суду ЄС.

Як орган судової влади Євросоюзу з визначеною юрисдикцією, Суд ЄС має значну компетенцію щодо розгляду справ, пов'язаних з питаннями

регулятивної бази спільної імміграційної політики ЄС. Саме завдяки судовій практиці забезпечується ефективний механізм дотримання державами-членами законодавства ЄС у сфері правового регулювання імміграційної політики, зокрема, установчих договорів, директив та регламентів. При цьому, Суд ЄС розглядає справи щодо тлумачення положень законодавства ЄС, невідповідності одних положень законодавства ЄС іншим, невиконання однією з держав-членів положень законодавства ЄС у сфері імміграції.

З огляду на проаналізовану останню судову практику, Суд ЄС розглядає питання по всіх напрямках імміграційної політики, що врегульовані відповідними правовими актами Союзу. На нашу думку, такий механізм є ефективним і сприяє виявленню існуючих проблем в законодавстві ЄС та швидкому їх вирішенню без поширення значних негативних наслідків.

Крім того, при дослідженні правового регулювання імміграційної політики ЄС не можна оминати його співробітництво з Україною в даній сфері, яке обумовлене договірним та інституційним механізмами. Дана співпраця у сфері міграції націлена, насамперед, на отримання взаємної вигоди: Євросоюз отримує більш сприятливе регулювання імміграції та контроль над кордонами ЄС з Україною, натомість, остання ж отримує вдосконалення законодавства в даній сфері та його наближення до ЄС, що сприятиме інтеграції. Саме з такою метою між Україною та ЄС було укладено ряд Договорів, зокрема, Угода про реадмісію, Угода про спрощення оформлення віз та Угода про асоціацію. Важливість цих договорів полягає у покладенні обов'язків на сторін договору у сфері міграції, завдяки чому регулюються такі питання, як трудова імміграція, права трудящих мігрантів, контроль за імміграцією, зменшення нелегальної міграції, захист кордонів та безпека, оновлення та гармонізація законодавства України до стандартів ЄС у сфері імміграції.

Інституційний же механізм співробітництва між Україною та ЄС у сфері імміграції обумовлений функціонуванням Спільного комітету з питань реадмісії, Групи Комісії ЄС з підтримки України та Консультативної місії ЄС

в Україні, співпрацею між Державною міграційною службою України (ДМС) та Міжнародним центром розвитку міграційної політики (ICMPD), а також з рядом інших органів, які тією чи іншою мірою вирішують питання щодо імміграції. Завдяки такій системі співробітництва здійснюється практичне виконання умов договорів, фінансова та технічна підтримка, постійне надання консультацій, можливість обговорення проблем та спільний пошук методів їх вирішення, що в цілому сприяє подальшій імplementації Угоди про асоціацію з ЄС та ефективному належному розвитку співпраці України та Євросоюзу.

При цьому, форми співробітництва ЄС та України включають також постійне зміцнення спільних взаємозв'язків, оновлення діючих стратегій та підготовку нових та зміцнення існуючих механізмів громадської дипломатії. Такі форми співпраці дозволяють визначити основні напрямки спільної діяльності ЄС та України у сфері імміграції. На нашу думку до числа таких напрямків необхідно віднести лібералізацію візового режиму, трудову імміграцію та охорону кордонів між Україною та ЄС, контроль за імміграцією.

Хоча співробітництво між Україною та ЄС є врегульованим та, на сьогодні, доволі ефективним, однак воно потребує ще значного розвитку, адже не вирішує багатьох проблем, які виникають та з якими стикається Україна під час виконання всіх вимог Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу / О. Заставна // Журнал. Підприємництво, господарство і право. – К., 2021. – Вип. 1. – С. 276-281
2. Бутенко В. Миграционная политика ЕС в контексте глобализации. Вестник Пермского университета. – 2018. – № 2. – С. 21-30.
3. Tampere European Council 15 And 16 Oct 1999 PRESIDENCY CONCLUSIONS. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
4. Estevens, J. (2018) Migration crisis in the EU: developing a framework for analysis of national security and defence strategies. Comparative Migration Studies, 6(1), 1–21. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0093-3>
5. Gemma Pinyol Jiménez. Is It Possible to Develop a Common European Policy on Immigration and Asylum? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.iemed.org/publication/is-it-possible-to-develop-a-common-european-policy-on-immigration-and-asylum/>
6. Оврамець М.А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграцій / М.А. Оврамець // Проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 7. – С. 122–142.
7. Caviedas A. The Open Method of Co-ordination in Immigration Policy // Journal of European Public Policy. – April 2004. – № 11 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://www.researchgate.net/publication/228697166_The_open_method_of_coordination_in_immigration_policy_a_tool_for_prying_open_Fortress_Europe

8. Мушак Н.Б. Правові засади функціонування Шенгенського простору: монографія / Мушак Наталія. Одеса: Фенікс, – 2017. – 442 с.

9. Царева Е. Миграционная политика Европейского союза / Е. Царева // Обозреватель. – 2014. – №3. – С. 41.

10. Fact Sheets on the European Union. Official website of European Parliament [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>

11. Потемкина О. Иммиграционная политика ес: от амстердама до лиссабона // О. Потемкина. Мировая экономика и международные отношения, 2010. – № 4. – с. 42-51.

12. Демчишина В.Р. Принципи міграційної політики Європейського Союзу / В.Р. Жемчишина // Часопис Київського університету права 2018/4. – К., 2018. – С. 325-327.

13. Царёва Е.Ю. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИММИГРАЦИИ // Е.Ю. Царева. *Вестник МГИМО-Университета*. 2014. – №3. – с.103-109.

14. Дериглазова Л.В. Результаты формирования гражданской идентичности в Европейском Союзе в 1997-2014 гг.// Вестник томского государственного университета. История. – 2014. – №6 – С.54-59

15. Малыха М.И. Новые вызовы для современной миграционной политики Европейского Союза.// *Studia Humanitatis* – 2015. – №4 – С.50-54

16. Fargues F. 2015: The year mistook refugees for invaders [Електронний ресурс] / F. Fargues ; European University Institute. – Режим доступу : http://migrationpolicyscentre.eu/docs/policy_brief/P.B.2015-12.pdf

17. Communication on "A Common immigration policy for Europe: principles, actions and tools" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4869ee9c2>

18. Примова Э.Н. Некоторые нормативно-правовые основы иммиграционной политики Евросоюза // Власть – 2015. №6 – С.24-29

19. Гасанов П.М. Миграционный кризис в Европе: причины, последствия, перспективы разрешения:// Scienceforum. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.scienceforum.ru/2016/1834/23426>

20. Ільїн Р.Р. Співвідношення права європейського союзу і національного права держав-членів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11864/1/Ilyin.pdf>

21. Принципы европейского права: коммерческое агентирование, франшиза и дис-трибуция. Пер. с англ. А. Т. Амирова, Б. И. Пугинского // Коммерческое право. – 2011. – № 1 (8). – С. 176-198.

22. Ackermann, T., Azoulay, L., Dougan, M., Hillion, C., Shuibhne, N. N., Roth, W-H., Smulders, B. and Van den Bogaert (eds.). (2015). From eurocrisis to asylum and migration crisis: Some legal and institutional considerations about the EU's current struggles. Editorial comments. In *Common Market Law Review*, volume 52, issue 6, – P. 1437-1450.

23. Дергач А.В. Регулювання міграційних процесів в сучасних умовах / А.В. Дергач // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 23. – С. 163–168.

24. Бехруз Х. Правовое регулирование миграционной политики ЕС в современных реалиях / Х. Бехруз // Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи : наук.-практ. симпозіум, присвяч. 15-річчю міжнар. дня мігранта та 25-річчю міжнар. конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їх сімей (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 5-14.

25. Сообщение Комиссии «Общая иммиграционная политика Европейского Союза: принципы, направления, инструменты» [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Ajl0001>

26. Вімон П. Міграція в Європі: подолання кризи солідарності. Брюссель, 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://carnegie.ru/2017/02/09/ru-pub-67923>

27. Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027: Questions and Answers. European Commission, 24.11.20. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_2179

28. Стойков Л. Трудова міграція між Україною та Польщею під час covid-19, 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://trudovi.org/en/show-news/labor-rights/labor-migration-poland>

29. Пасякіна Л. ЄС і трудова міграція // Л. Пасякіна. ACQUIS COMMUNAUTAIRE, 2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2011/3-2011/pasyakina3-2011.pdf>

30. Resettlement Fact Sheet 2020 of UN Refugee settlement [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unhcr.org/protection/resettlement/600e95094/resettlement-fact-sheet-2020.html>

31. Migration management: New EU Strategy on voluntary return and reintegration, 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1931

32. Волох В. Противодействие нелегальной миграции: практика ЕС и политика России. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/890>

33. Садыкова Л. Р. Новая линия Европейского союза в области миграции. Акценты, механизмы // Ежегодник ИМИ. – 2016. – № 1. – с. 13–19.

34. Proposal of the European Commission for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 562/2006 as regards the use of the Visa Information System (VIS) under the Schengen Borders Code Brussels, 27 February 2008 (28.02). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-206_EN.html

35. Резюме на Регламент (ЕО) № 2007/2004 на Съвета за създаване на Европейска агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници: Европейска агенция за управление на външните граници — Frontex. [Електронний ресурс] – Режим достępu до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/LSU/?uri=CELEX%3A32004R2007>

36. Mushak N., Muraviov V., Davidiyuk A. New Challenges to the EU Common Immigration Policy // Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – Vol. 25. – Issue 01. – P. 7053-7062.

37. Communication on establishing a new Partnership Framework with third countries under the European Agenda on Migration. COM(2016) 385 final. Strasbourg, June 7, 2016. [Електронний ресурс] – Режим достępu до ресурсу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM\(2016\)0385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM(2016)0385_EN.pdf)

38. Mushak N., Muraviov V., Tarakhonych T. Juridical tribune. International Agreements of the European Union and acquis of the European Union. October 2020. Vol. 10. Special Issue. – P. 49-72.

39. Договір про Європейський Союз. [Електронний ресурс] – Режим достępu до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text

40. Договір про Європейський Союз в редакції 1992 р. [Електронний ресурс] – Режим достępu до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed19920207#Text

41. Берснев А.П. Становление и развитие институциональной системы Европейского Союза (1960 – начало 1990ых гг.) // Научные ведомости Белгородского государственного университета. – 2010. – №3 – С.85-101

42. Фадеева Т.М. Реформирование Европейского Союза: от Маастрихта до Амстердама.// Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. – 2001. – №4 – С. 127-131

43. Договір про функціонування Європейського Союзу. [Електронний ресурс] – Режим достępu до ресурсу: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>

44. Хартія основних прав Європейського Союзу. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
45. Волошин Ю.О., Мушак Н.Б. Impact of COVID-19 on the realization of freedom of movement in the European Union and its member states. Atlantic Press. 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership . – 2021, № 170. – P. 129-134
46. Регламент (ЄС) 2016/399. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0399&from=BG>
47. Регламент (ЄС) 2018/1806 про перелік третіх країн, громадяни яких повинні мати візи під час перетину зовнішніх кордонів та ті, чиї громадяни звільнені від цієї вимоги. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1806&from=RO>
48. Регламент про морські кордони (Регламент (ЄС) № 656/2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0656&from=bg>
49. Директива про сприяння (2002/90/ЄС). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0090&from=EN>
50. Директива про кваліфікацію (2011/95/ЄС). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=EN>
51. Директива 2003/109 / ЄС про статус іммігрантів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0109&from=en>
52. Директива 2004/114/Ради ЄС. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0114&from=EN>

53. Директива 2009/50/ЄС про встановлення умов в'їзду і перебування громадян третіх держав з метою висококваліфікованої праці. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0050&from=EN>

54. Директива про санкції проти роботодавців (2009/52/ЄС). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009L0052>

55. Директива Ради 2004/81/ЄС щодо дозволу на проживання. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0081&from=EN>

56. Директива про довгострокове проживання (2003/109/ЄС). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32003L0109>

57. Директива про право на сімейне возз'єднання 2003/86/ЄС. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086&from=en>

58. Директива про процедуру надання притулку (2013/32/EU). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=EN>

59. Регламент про повернення SIS (Регламент (ЄС) 2018/1860). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1860&from=en>

60. Також існує Директива про повернення (2008/115/ЄС). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0115&from=EN>

61. Регламент (ЄС) № 603/2013 (Регламент Євродак). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0603&from=en>

62. Регламент VIS (ЄС) № 767/2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0767&from=EN>

63. Регламент EES (Регламент (ЄС) 2017/2226. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R2226&from=EN>

64. Регламент ETIAS (Регламент (ЄС) 2018/1240. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1240&from=EN>

65. Рішення Суду ЄС C-930/19. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-930/19>

66. Рішення Суду ЄС C-262/21. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: PPU <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?lgrec=fr&td=%3BALL&language=en&num=C-262/21%20PPU&jur=C>

67. Рішення Суду ЄС C-350/20. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-350/20>

68. Рішення Суду ЄС C-225/19. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-225/19>

69. Рішення Суду ЄС C-112/20. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-112/20>

70. Рішення Суду ЄС C-673/19. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-673/19>

71. Рішення Суду ЄС C-540/17. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-540/17>

72. Рішення Суду ЄС C-556/17. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=C-556/17>

73. Рішення Суду ЄС C-391/16. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-391/16>

74. Рішення Суду ЄС C-163/17. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-163/17>

75. Рішення Суду ЄС C-582/17. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=C-582/17>

76. Рішення Суду ЄС C-304/14. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=c-304/14>

77. Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

78. План Дій «Україна – Європейський Союз. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text

79. Угода між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) про реадмісію осіб. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851#Text

80. Мартянова Р.А. Державна міграційна політика України щодо протидії нелегальній міграції інститутом реадмісії осіб // Р.А. Мартянова. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. – Том 31 (70). – № 1. – 2020. – с. 115-123.

81. Мушак Н. Б. Запровадження безвізового режиму для громадян України є європейська інтеграція / Н. Б. Мушак // Українська Революція

гідності, агресія РФ і міжнародне право: монографія». К.: К. І. С., 2014. С. 166-175.

82. Постанова Верховної Ради України «Про Звернення до інституцій та держав - членів Європейського Союзу стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-19#Text>

83. Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text

84. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

85. Публікація від 28.11.2021 на офіційному сайті Державної міграційної служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/11666.html>

86. Меморандум про співробітництво між Державною міграційною службою України та Міжнародним центром розвитку міграційної політики. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927_002-19#Text

87. Публікація від 24.11.2021 на офіційному сайті Державної міграційної служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/11734.html>

88. Гальчиський С. Як Україна співпрацює з Європоллом та Євроюстом, 2020 рік. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/yak-ukrayina-spivprasyue-z-evropolom-ta-evroyustom.html>

89. Краснов О.В. Проблемні питання впровадження концепції інтегрованого управління кордонами в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/206->

%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-421-1-10-20191208.pdf

90. Мушак Н.Б. Гармонізація законодавства України з acquis Європейського Союзу та стандартами Ради Європи / Н. Б. Мушак // Право України. – 2013. – № 4. – С. 77 – 92.

91. Івашенко-Стадник К. Аналітична записка «Україна: перший рік безвізового режиму (успіхи, виклики та уроки на майбутнє) . [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.icmpd.org/file/download/48122/file/Policy%2520Brief_%2520Ukraine_first%2520visa-free%2520year%2520since%2520introducing%2520the%2520visa%2520free%2520regime%2520_RU.pdf

92. Угода між кабінетом міністрів України та урядом Литовської республіки про працевлаштування та співробітництво у сфері трудової міграції. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_006-18#Text

93. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про взаємне працевлаштування громадян України та громадян Чеської Республіки. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_684#Text

94. Гришко І.М. Особливості міграційних відносин країн ЄС та України. // І.М. Гришко. / П-27 Міжнародно-правовий захист прав трудящих мігрантів в контексті сучасної міграційної політики: матеріали III-ї міжнар, наук.-практич. інтернет-конф., 25 жовтня 2019 року, м. Ірпінь, УДФС України, 2019. – с. 19-21.

95. М. Є. Чулаєвська. Перспективи співпраці України з ЕС у сфері міграції відповідно до угоди про асоціацію. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2015/31.pdf

